

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนพลศึกษาตามหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 นั้น ผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความและงานวิจัย
ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการวิจัย โดยจะเสนอดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอน
2. ปรัชญาการศึกษา
3. ทฤษฎีการเรียนรู้ และแนวคิดการจัดการเรียนการสอนต่างๆ
4. ปรัชญาพลศึกษา และหลักการทางพลศึกษา
5. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
6. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
7. คุณธรรม จริยธรรม
8. สมาริ
9. การกำกับควบคุมตนเอง ด้วยสัญญาการเรียนรู้

1. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอน

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เป็นแนวความคิดหรือความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการเรียน
การสอนโดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

- 1.1 ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน
- 1.2 องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน
- 1.3 กลุ่มของรูปแบบการเรียนการสอน
- 1.4 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- 1.5 ความสัมพันธ์ของรูปแบบการเรียนการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอน

1.1 ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน

ทิสนา แคมมณี (2545) ได้อธิบายความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่าหมายถึง
สภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งได้รับการจัดไว้
อย่างเป็นระเบียบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการหรือความเชื่อต่างๆ โดยประกอบด้วย
กระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่างๆ ที่

สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือซึ่งได้รับการพิสูจน์ ทดสอบ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถทำนายผลที่จะเกิดตามมาได้ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้นๆ รูปแบบที่ใช้กันโดยทั่วไป มี 4 แบบ หรือ 4 ลักษณะ คือ (Kaplan, 1964 อ้างถึงในทิสนา แจมฉวี, 2545)

1.1.1 รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ อย่างน้อยสองสิ่งขึ้นไป รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านวิทยาศาสตร์กายภาพ สังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์

1.1.2 รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) ได้แก่ความคิดที่แสดงออกผ่านทางการใช้ภาษา (พูดและเขียน) รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านศึกษาศาสตร์

1.1.3 รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ได้แก่ความคิดที่แสดงออกผ่านทางสูตรคณิตศาสตร์ ซึ่งส่วนมากจะเกิดขึ้นหลังจากได้รูปแบบเชิงภาษา แล้ว

1.1.4 รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Model) ได้แก่ความคิดที่แสดงออกผ่านทางแผนผัง แผนภาพ ไดอะแกรม กราฟ เป็นต้น

1.1.5 รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal) ได้แก่ความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่างๆ ของสภาพการณ์ / ปัญหาใดๆ รูปแบบทางศึกษาศาสตร์ มักจะเป็นแบบนี้เป็นส่วนใหญ่

ดังนั้นรูปแบบการจัดการเรียนการสอน จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

1. มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดหรือความเชื่อพื้นฐานที่เป็นหลักของรูปแบบ
2. มีการบรรยายหรืออธิบายภาพ หรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ
3. มีการจัดระบบ คือ องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ของระบบ ให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการพิสูจน์ทดลองถึงประสิทธิภาพของระบบนั้น
4. มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับ กระบวนการสอน วิธีสอนและเทคนิคการสอน อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้นๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

Saylor and Others (1981) ให้ความหมายรูปแบบการสอน (Teaching model) ว่าหมายถึงแบบ (Pattern) หรือแผน (Plan) ของการสอน ที่มีการจัดกระทำพฤติกรรมขึ้นแตกต่างกันเพื่อจุดหมายหรือจุดเน้นเฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่ง

Joyce and Weil (1986) กล่าวไว้ว่า รูปแบบการสอนเป็นแผนหรือแบบซึ่งสามารถใช้เพื่อการสอนในห้องเรียนทางตรง หรือการสอนเป็นกลุ่มย่อย หรือเพื่อจัดสื่อการสอน ซึ่งรวมถึง หนังสือ ภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และ หลักสูตรรายวิชาแต่ละรูปแบบจะ ำให้แนวทางในการออกแบบการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ต่างๆ กัน

Joyce and others (1992) กล่าวว่า รูปแบบการสอนหมายถึง แบบหรือแผนของการสอน แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ที่จะใช้ในการจัดกระทำเพื่อให้เกิดผลแก่ผู้เรียน ตามจุดมุ่งหมายของการสอนนั้น

1.2 องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอนโดยทั่วไป มีองค์ประกอบร่วมที่สำคัญซึ่งผู้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ควรคำนึงถึงดังต่อไปนี้ (ทิสนา แคมมณี, ม.ป.ป.; Joyce and others, 1992)

1.2.1 หลักการของรูปแบบการเรียนการสอน เป็นส่วนที่กล่าวถึงความเชื่อและแนวคิดทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบการเรียนการสอนหลักการของรูปแบบการเรียนการสอนจะเป็นตัวชี้นำ การกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินงานในรูปแบบการเรียนการสอน

1.2.2 จุดประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน เป็นส่วนที่ระบุถึงความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบการเรียนการสอน

1.2.3 เนื้อหา เป็นส่วนที่ระบุถึงเนื้อหาและกิจกรรมต่างๆ ที่จะใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน

1.2.4 กิจกรรมและขั้นตอนการดำเนินงาน เป็นส่วนที่ระบุถึงวิธีการปฏิบัติในขั้นตอนต่างๆ เมื่อนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้

1.2.5 การวัดและประเมินผล เป็นส่วนที่ประเมินถึงประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน

1.3 กลุ่มของรูปแบบการเรียนการสอน

การจัดกลุ่มรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดของนักการศึกษา แบ่งได้เป็นดังนี้

1.3.1 แนวคิดของ Joyce and others (1992) ได้จัดกลุ่มของรูปแบบการเรียนการสอนเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1.3.1.1 กลุ่มที่เน้นการประมวลผลข้อมูล (The Information Processing Family)

รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้เน้นการค้นหาและประมวลผลข้อมูลให้รู้ปัญหาและหาคำตอบของปัญหา และให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดและสร้างมโนทัศน์ รูปแบบการเรียนการสอนในกลุ่มนี้ บางรูปแบบเน้นให้ผู้เรียนสร้างมโนทัศน์และทดสอบสมมติฐาน บางรูปแบบมุ่งที่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์บางรูปแบบมุ่งส่งเสริมความสามารถทางสติปัญญาโดยทั่วไป ตัวอย่างของรูปแบบการเรียนการสอนในกลุ่มนี้ เช่น รูปแบบการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) รูปแบบการเรียนการสอนแบบสืบสอบทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Inquiry Model) รูปแบบการสอนกลยุทธ์การจำ (Memory Model)

1.3.1.2 กลุ่มที่เน้นตัวบุคคล (The Personal Family) รูปแบบการเรียนการสอนในกลุ่มมุ่งพัฒนาตัวบุคคล พัฒนาทัศนคติ และค่านิยมที่ดีงาม เพื่อให้บุคคลมีความเข้าใจในตนเองดีขึ้น มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง มีความสามารถสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงตัวอย่างของรูปแบบการเรียนการสอนในกลุ่มนี้ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนแบบไม่สั่งการ (Non-Directive Teaching Model) รูปแบบการฝึกความตระหนักรู้ (Awareness Training Model)

1.3.1.3 กลุ่มที่เน้นปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (The Social Family) รูปแบบการเรียนการสอนในกลุ่มนี้ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่นและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลเน้นการใช้กระบวนการประนีประนอมในการแก้ปัญหา เน้นการมีส่วนร่วมกับผู้อื่นโดยใช้หลักการประชาธิปไตย ตัวอย่างรูปแบบการเรียนการสอนในกลุ่มนี้ เช่นรูปแบบการเรียนการสอนแบบสืบสอบทางสังคมศาสตร์ (Social Science Inquiry Model) รูปแบบการเรียนการสอนแบบให้ค้นคว้าเป็นกลุ่ม (Group Investigation Model)

1.3.1.4 กลุ่มที่เน้นการปรับพฤติกรรม (The Behavioral Systems Family) รูปแบบการเรียนการสอนในกลุ่มนี้มุ่งพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน และทักษะในการปฏิบัติทฤษฎีพื้นฐานที่รองรับรูปแบบการเรียนการสอนในกลุ่มนี้ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามของการปรับพฤติกรรม (Behavioral Modification) การรักษาเย็บขาพฤติกรรม (Behavioral Therapy) การกำหนดงานและแจ้งผลความก้าวหน้าให้ผู้เรียนทราบอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น รูปแบบการฝึกความกล้าแสดงออก (Assertive Training Model) และรูปแบบการเรียนรู้อย่างมีเงื่อนไข (Contingency Management Model)

1.3.2 แนวคิดของ Saylor and Others (1981)

จัดรูปแบบการเรียนการสอนเป็น 5 กลุ่ม ตามจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน

1.3.2.1 รูปแบบที่เกี่ยวกับสมรรถภาพและเทคโนโลยี (Competencies and Technology)

1.3.2.2 รูปแบบที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของมนุษย์และกระบวนการ (Human Traits and Process) เน้นที่กระบวนการที่ทำให้เกิดคุณลักษณะ

1.3.2.3 รูปแบบที่เกี่ยวกับหน้าที่ทางสังคมและกิจกรรม (Social Functions and Activities) เน้นกิจกรรมในชุมชน

1.3.2.4 รูปแบบที่เกี่ยวกับความสนใจ ความต้องการและกิจกรรม (Interests & Needs and Activities) เน้นการเรียนรู้อิสระของแต่ละบุคคล

1.3.2.5 รูปแบบที่เน้นเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาและสาขาวิชา (Subject Matter and Disciplines)

1.3.3 แนวคิดของทิสนา แคมมณี (2545)

จัดรูปแบบการสอนเป็น 5 หมวด ตามลักษณะของวัตถุประสงค์เฉพาะหรือเจตนารมณ์ของรูปแบบ ดังนี้

1.3.3.1 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)

1.3.3.2 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (Affective domain)

1.3.3.3 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psycho – Motor Domain)

1.3.3.4 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (Process Skills)

1.3.3.5 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการ (Integration)

1.4 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนนั้น สามารถสรุปขั้นตอนการพัฒนาได้ดังนี้ (Joyce and Weil, 1986 ; ทิสนา แคมมณี, 2545)

1.4.1 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่ต้องการนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบ

1.4.2 นำแนวคิดสำคัญของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มากำหนดหลักการ

เป้าหมาย และองค์ประกอบอื่นๆ ที่เห็นว่าสำคัญและจำเป็นที่จะทำให้รูปแบบการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้นรวมทั้งกำหนดทิศทาง ลำดับความสำคัญ รายละเอียดขององค์ประกอบเหล่านั้น

1.4.3 กำหนดแนวทางในการนำรูปแบบไปใช้ เป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีเงื่อนไขต่างๆ ในการนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้

1.4.4 การประเมินรูปแบบ เป็นขั้นทดสอบความมีประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้น โดยกระทำดังนี้

1.4.4.1 การประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎี เป็นการประเมินความสอดคล้องภายในระหว่างองค์ประกอบต่างๆ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านรูปแบบ และด้านการเรียนการสอนทั้งในทฤษฎีและการนำไปปฏิบัติ

1.4.4.2 การประเมินความเป็นไปได้เชิงปฏิบัติการ เป็นการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในสถานการณ์จริง นำคะแนนผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียนของกลุ่มที่สอนแบบเดิมและกลุ่มที่สอนโดยใช้รูปแบบมาคำนวณค่าประสิทธิภาพของรูปแบบ หรือคำนวณค่าเมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดขึ้น หรือ คำนวณความแตกต่างด้านสถิติ

1.4.5 การปรับปรุงรูปแบบ แบ่งเป็น 2 ระยะคือ ระยะก่อนนำรูปแบบไปทดลองใช้ ซึ่งการปรับปรุงรูปแบบระยะนี้ ใช้ข้อมูลจากการประเมินความเป็นไปได้เชิงทฤษฎีของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากขึ้น ระยะที่สองเป็นการปรับปรุงรูปแบบโดยใช้ ข้อมูลจากผลการทดลองใช้ ซึ่งการปรับปรุงรูปแบบและนำไปทดลองซ้ำ อาจทำได้หลายครั้ง จนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

1.5 ความสัมพันธ์ของรูปแบบการเรียนการสอน วิธีการสอน เทคนิคการสอน

รูปแบบการเรียนการสอน วิธีการสอน เทคนิคการสอน มีความสัมพันธ์กันดังที่ ทิศนา แคมมณี (2545) และ Joyce and others (1992) กล่าวถึงไว้สรุปได้ดังนี้

รูปแบบการสอน หมายถึง สภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างมีระบบระเบียบแบบแผน ตามปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่างๆ โดยอาศัยวิธีการสอนและเทคนิคการสอนต่างๆ เข้ามาช่วย ให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือคุณลักษณะสำคัญ (Critical Attributes) ของรูปแบบการจัดการเรียนการสอน จะต้องประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้ มีปรัชญา หรือทฤษฎี หรือหลักการ หรือแนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐาน หรือเป็นหลักการของรูปแบบนั้นมีการบรรยาย หรืออธิบายสภาพ หรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนมีการจัดระบบ คือจัดทั้งองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของ

องค์ประกอบของระบบ ให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการพิสูจน์ทดลองถึงประสิทธิภาพของระบบนั้น

ทิสนา แจมมณี (2544) กล่าวถึงวิธีสอนว่าหมายถึงวิธีการต่างๆ ที่ใช้เพื่อช่วยให้การจัดการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ บรรลุเป้าหมาย วิธีการแต่ละวิธีย่อมประกอบไปด้วยลักษณะอันเป็นจุดเด่นเฉพาะของวิธีนั้น และกระบวนการอันเป็นหลักในการดำเนินการตามวิธีนั้น คำว่าลักษณะเด่นในที่นี้ หมายถึง ลักษณะสำคัญของวิธีการนั้น ที่ทำให้วิธีการนั้นแตกต่างไปจากวิธีการอื่น ดังนั้นคุณลักษณะสำคัญที่เป็นลักษณะเด่น (Critical Attributes) ของวิธีสอนใดๆ ก็คือ มีการบ่งบอกลักษณะเด่นที่ขาดไม่ได้ของวิธีนั้น มีการบ่งบอกกระบวนการหลัก หรือขั้นตอนการดำเนินการที่ขาดไม่ได้ของวิธีนั้น ส่วนเทคนิคการสอน หมายถึง กลเม็ดต่างๆ ที่ใช้ในการช่วยให้วิธีการหรือกระบวนการบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เทคนิคการสอนจะใช้ควบคู่กันไปกับวิธีการสอนแต่ละวิธี หรือใช้ควบคู่ไปกับกระบวนการหรือขั้นตอนต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอนแบบต่างๆ เช่น ในการสอนแบบบรรยาย การบรรยายให้หน้าฟัง ผู้บรรยายจำเป็นต้องใช้เทคนิคต่างๆ ช่วย เช่น เทคนิคการใช้น้ำเสียง ท่าทาง การใช้อารมณ์ขัน เป็นต้น

จากที่กล่าวไว้ข้างต้น ทิสนา แจมมณี (ม.ป.ป.) จึงชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอน วิธีการสอน และเทคนิคการสอน มีส่วนสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ซึ่งอาจจะ มองได้ใน 2 ลักษณะคือ

1.5.1 การมองโดยเริ่มต้นจากปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่างๆ กล่าวคือเมื่อเรามีแนวคิด หรือความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง เราก็จะพยายามจัดการเรียนการสอนให้มีสภาพที่สอดคล้องกับความเชื่อนั้น และพยายามสรรหาวิธีสอนที่จะเอื้ออำนวยให้หลักการนั้นๆ บรรลุผล นอกจากนั้น เพื่อให้วิธีสอนเหล่านั้นบรรลุผลสำเร็จได้อย่างดี เราก็ต้องพยายามหาเทคนิคต่าง ๆ มาเสริมวิธีสอนอีกชั้นหนึ่ง

1.5.2 การมองโดยเริ่มต้นจากเทคนิคการสอน กล่าวคือ เทคนิคการสอนช่วยเสริมวิธีสอนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด และวิธีสอนช่วยทำให้สภาพหรือรูปแบบการจัดการเรียนการสอน บรรลุผล สอดคล้องกับหลักการและทฤษฎีต่างๆ ที่ยึดถือ

สรุปได้ว่ารูปแบบการเรียนการสอนหมายถึงแบบแผนของการสอน ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ คือความสำคัญ และความเป็นมาของรูปแบบ หลักการ วัตถุประสงค์ สาระของรูปแบบ กระบวนการเรียนการสอน การประเมินผล โดยจัดทำขึ้นอย่างมีจุดหมายเฉพาะในการสอนที่ชัดเจนประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ทางการสอน ได้แก่ หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา ขั้นตอนการสอน การวัดและการประเมินผล และกิจกรรมสนับสนุน

อื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ได้รับการพิสูจน์ทดสอบหรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถทำนายผลที่จะเกิดตามมาได้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสอนนั้นๆ และสามารถใช้เป็นแบบแผนในการจัดการเรียนการสอนได้

ในรูปแบบการเรียนการสอนจะต้องมีปรัชญาการศึกษาและทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นหลักของรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งผู้วิจัยจึงจะนำเสนอต่อไปนี้

2. ปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษา มีความหมายและความสำคัญ ดังต่อไปนี้

ปรัชญามาจากคำว่า Philos + sophia หมายถึง ความรักในความรู้ (love of wisdom) คือวิชาว่าด้วยหลักความรู้ และความจริง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2531; ชำรง บัวศรี, 2542) ปรัชญาการศึกษาจึงหมายถึง วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริงเกี่ยวกับการศึกษา (สาโรช บัวศรี, 2525; กรมวิชาการ, 2544; ทิศนา แคมมณี, 2545)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยึดถือปรัชญาพัฒนาการนิยม และปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ เป็นหลักในการจัดรูปแบบการเรียนการสอนผลศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism)

ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม เป็นปรัชญาการศึกษาที่พัฒนามาจากประจักษ์นิยม (Empiricism) มีชื่อเรียกต่างๆ ก็คือ Experimentalism, Pragmatism, Instrumentalism ที่ได้ประยุกต์ความคิดเห็นของนักจิตวิทยา กลุ่ม Gestalt ซึ่งถือว่า “การแก้ปัญหาเป็นการทำให้เกิดการหยั่งรู้” ให้มีความสำคัญกับการทดลอง และพัฒนาขึ้นเป็นปรัชญาการศึกษาในปี ค.ศ.1929 (ปรีชาโรจน์ วงศ์อนุตรโรจน์, 2543; ทิศนา แคมมณี, น.ป.ป.)

หลักการสำคัญคือชีวิตมิใช่การเตรียมตัวเพื่อชีวิต โรงเรียนควรเป็นแบบจำลองสังคม และจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เด็กเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการเรียนการสอนจึงยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child-Centered) มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความงอกงาม ด้านอารมณ์ สังคม ร่างกาย และจิตใจ เรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving Method) มากกว่ามุ่งสอนเนื้อหา ผู้สอนทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษามากกว่าเป็นผู้ออกคำสั่ง การศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างความร่วมมือและรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ ไม่นำให้ผู้เรียนแข่งขันกัน วิถีทางประชาธิปไตยจะเป็นตัวกระตุ้นที่ก่อให้เกิดบรรยากาศของการแลกเปลี่ยน จุดหมายที่เด่นชัดของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมคือ

- 1) มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา เพื่อนำประสบการณ์ที่ได้ไปใช้ในการตัดสินใจเมื่อเผชิญกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
- 2) มุ่งให้ผู้เรียนได้มีพัฒนาด้านอารมณ์ สังคม ร่างกาย จิตใจและสติปัญญาไปพร้อมๆ กัน
- 3) มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสนใจและความถนัดของตน
- 4) มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเป็นประชาธิปไตยทั้งในและนอกห้องเรียน
- 5) มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง และรู้จักสังคมมีความสามารถในการวิเคราะห์และแก้ปัญหาทั้งส่วนตัวและสังคมได้
- 6) มุ่งให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการปรับตัวเข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงและแสวงหาหนทางที่ทำให้สังคมก้าวหน้า
- 7) มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ต่างๆ
- 8) มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นและมีวินัยในตนเอง

บทบาทของผู้สอนตามแนวปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมถือว่า ผู้สอนมิใช่เป็นผู้สั่งแต่เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษา ผู้สอนจึงควรรอบรู้และมีประสบการณ์กว้างขวาง มีความเห็นอกเห็นใจ ยอมรับความแตกต่างของเด็ก รู้จักคัดแปลงสภาพภายในโรงเรียน และห้องเรียนให้เหมาะสมกับความต้องการและความสามารถของเด็ก ผู้สอนเป็นผู้กระตุ้น- หนุน- และหนี โดยกระตุ้นเพื่อให้เด็กเรียนรู้ด้วยความสนใจด้วยตนเอง หนุนเมื่อเด็กเริ่มที่จะสนใจ โดยให้กำลังใจให้คำปรึกษาอยู่เสมอและหนีเมื่อเด็กทำได้ เรียนรู้ได้เองโดยผู้สอนเป็นผู้คอยดูแลห่างๆ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมเพื่อแสวงหาความรู้ตามความถนัดและความสนใจ พร้อมกันนั้นก็เป็นผู้รับประสบการณ์จากการกระทำของตน (Learning by Doing)

บรรยากาศการเรียนการสอนควรเป็นบรรยากาศแบบชีวิตจริง การเรียนการสอนยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child – Centered) เน้นที่ความสนใจและความถนัดของผู้เรียนและให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนการสอนร่วมกับผู้สอน ส่งเสริมประชาธิปไตยและเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม ให้ทุกคนมีส่วนร่วมเรียนด้วยวิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving) โดยการกระทำ (Learning by Doing) การสอนใช้วิธี อภิปราย ปรีกษา วางแผน และการทำงานด้วยกันเป็นหลักให้ผู้เรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ตรง ส่วนงานที่สอนนิยมจัดในรูปโครงการต่างๆ (Projects Method)

2.2 ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ (Buddhism)

ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ หมายถึง ปรัชญาการศึกษาที่มีรากฐานความเชื่อมาจากพุทธปรัชญา โดยมีแนวคิดพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

พุทธปรัชญาเป็นปรัชญาชีวิต พระพุทธเจ้าตรัสรู้ความจริงของชีวิต และสรรพสิ่งทั้งหลายตามสภาวะที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งก็คือว่าเป็นธรรมสากล เป็นเหตุเป็นผล เป็นวิทยาศาสตร์ เป็นความจริงแท้ที่ไม่เปลี่ยนแปลง (รัตนาคันนุญเต็ก, 2523) จึงนับได้ว่าพุทธปรัชญาเป็นสัจนิยม (Realism) ทั้งนี้เพราะ พุทธศาสนาสอนตามความเป็นจริงไม่ได้สอนว่ารูปหรือนามเป็นใหญ่เพียงอย่างเดียว ฉะนั้นพุทธปรัชญาจึงไม่ใช่วัตถุนิยมหรือจิตนิยม (চারু บัวศรี, 2542)

พุทธปรัชญา แปลว่า ปัญญา หรือความรู้แจ้งของผู้รู้ ความรู้แจ้งนี้เกิดจากการฝึกฝนเล่าเรียน จำแนกและคิดด้วยเหตุผลตามความเป็นจริง จนกระทั่งพบความจริงหรือสัจธรรมนั้นด้วยตนเอง พระพุทธองค์ได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาโดยให้รู้จักแก้ปัญหาด้วยหลักการต่างๆ ดังนี้ (พระธรรมปิฎก, 2542; พระราชพรหมยาน, 2545)

หลักมัชฌิมาปฏิปทา คือการไม่หย่อนเกินไปและไม่เครียดจนเกินไปด้วย มรรค 8 ประการ หลักสัจธรรม 8 ประการ หลักช่วยเหลือตนเอง (อคาหิ อัดตโน นาโถ) หลักวิทยาศาสตร์ซึ่งเชื่อว่าสิ่งใดเกิดมาแต่เหตุ ต้องรู้เหตุ หลักสติสัมปชัญญะ หลักเว้นความชั่วทำความดีและทำจิตใจให้หมั่นจดจ่อใสอยู่เสมอ หลักการไม่ยึดติดมั่นในสิ่งทั้งปวง พระพุทธองค์ได้ทรงเล็งเห็นว่าโลกและชีวิตเป็นอนิจจังจึงไม่มีอะไรแน่นอน จึงไม่ควรแสวงหาความสุขด้วยการยึดมั่นถือมั่นที่ล้วนแต่จะทำให้เกิดทุกข์ ดังนั้นมนุษย์ จึงควรพัฒนาความรู้ ซึ่งพุทธศาสตร์ได้จัดไว้ 2 ระดับคือ

1. สุตต ซึ่งเป็นความรู้สามัญที่ศึกษาเล่าเรียนอยู่ทั่วไป อาจนำมาเป็นเครื่องมือประกอบอาชีพ

2. ปัญญา ซึ่งเป็นความรู้ระดับสูงที่เกิดขึ้นภายในตัวเอง สามารถนำมาถ่วงถ่วงและวิเคราะห์ความรู้อย่างลึกซึ้ง (ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร, 2530)

จะเห็นว่า พุทธปรัชญาชี้บุคคลเป็นศูนย์กลาง และให้ความสำคัญกับธรรมชาติและเหตุผล จึงอาจสรุปได้ว่า พุทธปรัชญาเป็นปรัชญามนุษย์นิยมได้โดยสาระและเป็นสัจนิยมโดยกระบวนการ (สุภา ใจบุญ, 2531) ทั้งนี้เนื่องจากปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์มีลักษณะแตกต่างจากปรัชญาการศึกษาทั่วไป ตรงที่ถือว่าการเสริมสร้างบุคลิกภาพหรือการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์แบบนั้นจะต้องเริ่มที่การเรียนรู้หรือเข้าใจความหมายความเป็นไป และความจริงเกี่ยวกับชีวิตตนเองอย่างจริงจัง แล้วจึงสร้างพฤติกรรมการแสดงออกและความรู้สึกนึกคิดให้สอดคล้องกับความรู้ที่นั้น

หลักการสำคัญของพุทธปรัชญา คือ หลักแห่งเหตุผล อันเป็นแก่นแท้ของพุทธธรรมที่พระองค์ทรงแสดงให้เห็นประจักษ์ ด้วยกระบวนการศึกษา 3 ชั้น คือ สติ สมาธิ ปัญญา (จิตรกร ตั้งเกษมสุข, 2525; ทิศนา เขมมณี, 2534; พระธรรมปิฎก, 2540; สุนน อมรวิวัฒน์, 2542; พระราชพรหมยาน, 2545) คือการสอนให้บุคคลขจัดกิเลส ตัณหาของตน รู้เหตุและผลของความเป็นจริง ที่

เรียกว่า อริยสัง 4 (พระเทพเวที, 2535) หมายถึงความจริงอันประเสริฐ ซึ่งประกอบด้วย
 ความจริง 4 ประการ ดังนี้

- 1) ทุกข์ หมายถึงความทุกข์ สภาพที่บีบคั้น สภาพที่ทนได้ยาก ได้แก่ชาติ ชรา
 มรณะ การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ความปรารถนา ไม่สมหวัง
- 2) สมุทัย หมายถึงเหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้ทุกเกิดได้แก่ ตัณหา 3 คือ
 กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา
- 3) นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป หลุดพ้น สงบ
 ปลอดโปร่ง เป็นอิสระ คือนิพพาน
- 4) มรรค คือข้อปฏิบัติให้ถึงการดับทุกข์ ได้แก่มัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลาง
 สรูปลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

สารโฆ บัวศรี (2511); สุมน อมรวิวัฒน์ (2542); และพระราชพรหมยาน (2544)
 ได้ประยุกต์หลักอริยสัง 4 มาใช้ในการเรียนการสอน โดยนำหลักอริยสัง 4 อันมี ทุกข์ สมุทัย
 นิโรธ มรรค มาใช้คู่กับแนวทางปฏิบัติที่เรียกว่า “กิจในอริยสัง 4” ซึ่งตรงกับกระบวนการทาง
 วิทยาศาสตร์ ดังนี้ คือ

- 1) ขั้นกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์)
- 2) ขั้นตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย)
- 3) ขั้นทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ)
- 4) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ขั้นมรรค)

หลักการสอนของพุทธปรัชญา คือ

- 1) การสร้างศรัทธา โดยผู้สอนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน จัดสิ่งแวดล้อม
 และบรรยากาศที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียน
- 2) ขั้นการสอนตามหลักพุทธสูตร การจัดให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนตนเองตามขั้นตอน ทั้ง 5
 ของหลักพุทธสูตร คือ ฟังมาก อ่านมาก ฝึกฝน ฝึกปรือมาก และคิดวิเคราะห์อยู่เสมอ จะช่วยให้ผู้เรียน
 เกิดปัญญา รู้มาก รู้ออบ
- 3) ขั้นการมองตนและการประเมินของกัลยาณมิตร ซึ่งอยู่ในขอบเขตของศีล และ
 ความดีงาม ได้แก่ การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คือ กระทำในใจโดยแยกกาย มองสิ่ง
 ทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ออกให้เห็น
 ตามสถานะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

จุดหมายทางการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาพุทธศาสตร์ มี 2 ระดับ คือ (ธำรง
 บัวศรี, 2542; พระราชพรหมยาน, 2544)

- ระดับผู้ที่ยังไม่ครองเรือน สำหรับจุดหมายสูงสุดของศาสนา คือ นิพพาน เพราะนั่นหมายถึง เป็นการดับสาเหตุของทุกข์ คือ อกุศลมูลโดยสิ้นเชิง ซึ่งในระดับนี้เป็นจุดหมายสูงสุดของผู้ที่ไม่ครองเรือน

- ระดับผู้ที่ครองเรือน จะมุ่งระงับหรือดับทุกข์เช่นกัน แต่ดับปัญหาของชีวิตให้ได้พอสมควร เพื่อจะได้ประสบชีวิตที่ร่มเย็นหรือพอควรแก่กรณีที่ครองเรือนอยู่ด้วยการแก้ปัญหา ตรงสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้รู้จักคิดพัฒนาวิธีคิด มุ่งให้คิดเป็น รู้จักให้เหตุผล ในการแก้ปัญหาของชีวิตอย่างมีปัญญา

สรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ มุ่งเน้นให้บุคคลมีสติ มีปัญญา รู้เท่าทันความเป็นจริงของโลก รวมทั้งสามารถหาเหตุผลและวิธีการแก้ไขปัญหามาอธิบายให้ ผู้รู้หรือผู้ปฏิบัติเกิดความสุข จึงมีทั้งหลักสูตรภาคปริยัติ คือ ภาคทฤษฎีและเหตุปัจจัยของความจริงทั้งหมด หลักสูตรภาคปฏิบัติ คือภาคลงมือปฏิบัติเน้นการเรียนการสอนด้วยการปฏิบัติจริง และหลักสูตรภาคปฏิเวธ คือ ภาคที่เป็นผลลัพธ์ซึ่งบรรลุเป้าหมายของหลักสูตรในระดับ ต่างๆ รวมทั้ง การประเมินผลด้วย

3. ทฤษฎีการเรียนรู้

ทิสนา แคมมณี (2545) และ ปรีชาพร วงศ์อนุตะโรจน์ (2543) กล่าวถึงทฤษฎีหรือหลักการเรียนรู้ว่าเป็นแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับว่าสามารถใช้อธิบายลักษณะของการเกิด การเรียนรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ ส่วนหลักการสอนก็คือ แนวทางและแนวปฏิบัติในการสอนที่สอดคล้องกับทฤษฎีหรือหลักการเรียนรู้ต่างๆ และได้กล่าวถึงพฤติกรรมหรือ การกระทำว่ามีความแตกต่างกันเป็น 3 แนว ดังนี้

แนวที่ 1 เชื่อว่าพฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ เกิดขึ้นจากการกระตุ้น ภายในตัวเอง (Active)

แนวที่ 2 เชื่อว่าพฤติกรรมหรือการกระทำมนุษย์ เกิดขึ้นจากอิทธิพลของ สิ่งแวดล้อมมิใช่มาจากแรงกระตุ้นภายใน (Passive or Reactive)

แนวที่ 3 เชื่อว่าพฤติกรรมหรือการกระทำมนุษย์ เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมและแรงกระตุ้นภายในตัวบุคคล (Interactive)

ผู้วิจัยจะใช้ทฤษฎีดังต่อไปนี้เป็นพื้นฐานของการจัดรูปแบบการเรียนการสอนพลศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

3.1 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)

นักทฤษฎีกลุ่มนี้ให้ความสนใจต่อความสัมพันธ์ระหว่างการเชื่อมโยงสิ่งเร้ากับการตอบสนอง พฤติกรรมมนุษย์ สามารถวัดได้ ทดสอบได้ จึงให้ความสนใจกับ “พฤติกรรม” ซึ่งมีทฤษฎีที่สำคัญๆ และเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนพลศึกษาดังต่อไปนี้ (ปริยาพร วงศ์อนุตะโรจน์, 2543; กุญชรী คำชาย, 2544; ทิศนา แคมมณี 2545)

3.1 ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอนไดค์ (Thorndike's Classical Connectionism)

นาย อี แอล ธอนไดค์ (1814 – 1949) เป็นผู้ซึ่งเชื่อว่าการเรียนรู้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง (Stimulus – Response Theory) บุคคลจะมีการลองผิดลองถูก (Trial and Error) จนเกิดการเรียนรู้และพึงพอใจ เรียนรู้มากขึ้นเรื่อยๆ การเรียนการสอนการฝึกปฏิบัติทักษะจะมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น กฎการเรียนรู้ของธอนไดค์สรุปได้ดังนี้ (เฮร์เคนฮานและอริสัน (Hergenhahn and Olson, 1993)

- กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) กฎนี้มีใจความว่าเมื่อร่างกายมีความพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมหรือกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป การที่ร่างกายได้ลงมือกระทำย่อมก่อให้เกิดความพอใจ และตรงกันข้ามหากร่างกายถูกชะงักมิให้กระทำ จะก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจและเมื่อร่างกายยังไม่พร้อมที่จะกระทำ ย่อมมีผลเช่นเดียวกับเมื่อร่างกายพร้อมแล้วไม่ได้กระทำนั่นเอง กฎการเรียนรู้เกี่ยวกับความพร้อมนี้ เมื่อนำมาใช้กับสภาพการเรียนรู้ จึงกล่าวได้ว่าการเรียนรู้จะดีและเร็วขึ้น ถ้าผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนทั้งปัญญาและวุฒิภาวะในทางการปฏิบัติทักษะนั้น ต้องการความพร้อมทั้งกายและใจในการที่จะเรียน กล่าวคือในทางด้านจิตใจจะต้องมีวุฒิภาวะและมีเหตุผล เข้าใจในสภาพการณ์ต่างๆ ได้ดีพอควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางด้านร่างกาย จะต้องมีความพร้อมในปัจจัยที่จะทำให้มีการเรียนทักษะต่างๆ หรือกล่าวสั้นๆ จะต้องมีการพัฒนาการดีพอที่จะรับกิจกรรมนั้นได้ หรือฝึกให้มีทักษะในกิจกรรมนั้นๆ ได้เช่น มีความแข็งแรง ทนทาน ว่องไว ฯลฯ ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้เรียนในแต่ละระดับ ต้องดูความพร้อมของผู้เรียนด้วยว่า ควรจะจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้เรียนอย่างไร

- กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) กฎนี้กล่าวถึงการสร้างความมั่นคงของการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองที่ถูกต้อง ถ้าหากร่างกายได้กระทำพฤติกรรมใด

ซ้ำๆ อยู่เสมอหรือได้ใช้พฤติกรรมนั้นบ่อยๆ จะมีผลให้ร่างกายเกิดการเรียนรู้ได้นานและคงทนถาวร และจะทำให้ร่างกายได้กระทำพฤติกรรมนั้นได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์และในทางตรงกันข้าม พฤติกรรมใดที่ร่างกายไม่ค่อยได้ใช้ พฤติกรรมนั้นมีที่ที่ว่าจะถูกลืมไป ถึงไม่ลืมก็ไม่อาจกระทำให้ออกต้องสมบูรณ์นัก การกระทำซ้ำๆ นั้น จะมีผลสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อผู้กระทำมีความเข้าใจรู้จุดหมายในการกระทำและตั้งใจทำ

- กฎแห่งผลพึงพอใจ (Law of Effect) กฎนี้กล่าวว่าเมื่อผลที่ได้รับ ก่อให้เกิดความชื่นบาน พึงพอใจ มีความประสงค์เกิดควบคู่กับการตอบสนองของร่างกายอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม การตอบสนองอย่างนั้นๆ มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีกและนับตรงข้าม เมื่อการตอบสนองของร่างกายควบคู่ หรือตามมาด้วยความไม่สบายใจ เจ็บปวด ไม่สมประสงค์ การตอบสนองดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะไม่เกิดขึ้นอีกหรืออาจกล่าวได้ว่าสิ่งใดที่เคยทำแล้วเกิดความสุขมักจะทำซ้ำๆ อีกเพื่อหวังความสุขนั้น จะเห็นว่า กฎข้อนี้ความจำเป็นในการฝึกทักษะมาก เพราะคนเราจะชอบหรือทำในสิ่งใดต่อไปเมื่อผลที่ได้ออกมามีความพอใจ เมื่อพอใจก็กระทำบ่อยครั้ง เมื่อทำซ้ำบ่อยครั้งก็เกิดการเรียนรู้ เกิดทักษะ ฉะนั้น ในการสอนผู้สอนจึงต้องสร้างบรรยากาศในการเรียนนั้นๆ ให้เป็นที่พอใจของผู้เรียน เช่น ให้ผู้เรียนมีความสำเร็จในการกระทำกิจกรรมต่างๆ ให้มีความสุขสนุกสนาน จะทำให้นักเรียนมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการฝึกปฏิบัติทักษะและเกิดการเรียนรู้

- กฎแห่งการใช้ (Law of Use and Disuse) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ความมั่นคงของการเรียนรู้จะเกิดขึ้น หากได้มีการนำไปใช้บ่อยๆ หากไม่มีการนำไปใช้อาจมีการลืมเกิดขึ้นได้

สรุปในการเรียนรู้หรือการฝึกหัดทักษะนั้น การสำรวจความพร้อม หรือการสร้างความพร้อมของผู้เรียน เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำก่อนการสอนบทเรียน ในการฝึกหัดเป็นการฝึกฝนโดยกระทำสิ่งนั้นบ่อยๆ เพื่อให้ความรู้หรือทักษะนั้นมีความคงทน การให้ผู้เรียนได้รับผลที่ตนพึงพอใจ จะช่วยให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ

3.2 ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรนต์ (Operant Conditioning)

Skinner, Watson และ Thorndike (อ้างถึงใน Hergenhahn, and Olson, 1993) ได้ศึกษาพฤติกรรมซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้ โดยมีความเชื่อว่าพฤติกรรมจะถูกกำหนดโดยการให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละคนและสรุปเป็นกฎการเรียนรู้ได้ดังนี้

การกระทำใดๆถ้าได้รับการเสริมแรงจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีกส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มที่ความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไปในที่สุด การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้การตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็ว

และลิมเร็ว การให้แรงเสริม หรือให้รางวัล เมื่ออินทรีย์กระทำพฤติกรรม ที่ต้องการ สามารถช่วยปรับหรือปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้

ในการเรียนการสอน การให้การเสริมแรงหลังการตอบสนองที่เหมาะสมของเด็ก จะช่วยเพิ่มอัตราการตอบสนองที่เหมาะสมนั้นการเว้นระยะการเสริมแรงอย่างไม่เป็นระบบ หรือ เปลี่ยนรูปแบบการเสริมแรงจะช่วยให้การตอบสนองของผู้เรียนคงทนถาวร เช่น ถ้าผู้เรียนชมว่า “ดี” ทุกครั้งที่นักเรียนตอบถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะเห็นความสำคัญของแรงเสริมน้อยลง ผู้สอน ควรเปลี่ยนเป็นแรงเสริมแบบอื่นบ้าง เช่น ชิม พักหน้า หรือบางครั้งอาจไม่ให้แรงเสริมการลงโทษ ที่รุนแรงเกินไป มีผลเสียมาก ผู้เรียนอาจไม่ได้เรียนรู้ หรือจำสิ่งที่เรียนได้เลข ควรใช้วิธีการงด การเสริมแรงเมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น เมื่อนักเรียนใช้ถ้อยคำไม่สุภาพ แม้ได้ บอกรและตักเตือนแล้วก็ยังใช้อีก ผู้สอนควรงดการตอบสนองต่อพฤติกรรมนั้น เมื่อไม่มีใคร ตอบสนอง ผู้เรียนจะหยุดพฤติกรรมนั้นไปในที่สุดหากต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หรือปลูกฝัง นิสัยให้แก่ผู้เรียนการแยกแยะขั้นตอนของปฏิริยาตอบสนองออกเป็นลำดับขั้น โดยพิจารณาให้ เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน ต่อ ไปจึงพิจารณาแรงเสริมที่จะให้แก่ผู้เรียน เช่น คะแนน คำชมเชย การให้เกียรติ การให้โอกาสแสดงตัว เป็นต้น เมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ก็ให้การเสริมแรงที่เหมาะสมในทันที

3.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Hull (Hull's Systematic Behavior Theory)

Hull (อ้างถึงในทิสนา แจมมณี, 2545) ได้กล่าวว่า ถ้ามีแรงขับมากจะมีผลให้เกิด การเปลี่ยนแปลงความเข้มของนิสัย กล่าวคือจะทำให้การเชื่อมโยงระหว่างอวัยวะรับสัมผัส (Receptor) กับอวัยวะแสดงออก (Effector) เข้มแข็งขึ้น หลักการเรียนรู้มีดังนี้

- กฎแห่งสมรรถภาพในการตอบสนอง (Law of Reactive Inhibition)

กล่าวคือ ถ้าร่างกายเมื่อยล้า การเรียนรู้จะลดลง

- กฎแห่งการลำดับกลุ่มนิสัย (Law of Habit Family Hierarchy) เมื่อ สิ่งเร้ามากระตุ้นแต่ละคนจะมีการตอบสนองต่างๆกัน ในระยะแรกการแสดงออกมีลักษณะต่างๆ ต่อ เมื่อเรียนรู้มากขึ้นก็สามารถเลือกแสดงการตอบสนองในระดับที่สูงขึ้น หรือถูกต้องตามมาตรฐาน ของสังคม

3) กฎแห่งการไล่ระดับเป้าหมาย (Goal Gradient Hypothesis) เมื่อผู้เรียนยิ่งไล่ระดับเป้าหมายเท่าใดจะมีสมรรถภาพในการตอบสนองมากขึ้นเท่านั้น การเสริมแรงที่ให้อายุเวลาไล่เป้าหมายจะช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด

ในการจัดการเรียนการสอน ควรคำนึงถึงความพร้อม ความสามารถ และเวลาที่ผู้เรียนจะเรียนได้ดีที่สุด ผู้เรียนมีระดับของการแสดงออกไม่เท่ากันในการจัดการเรียน การสอนควรให้ทางเลือกที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนจะสามารถตอบสนองตามระดับความสามารถของตน การให้เสริมแรงในช่วงไล่เคียงกับเป้าหมายมากที่สุด จะช่วยทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

3.4 การเรียนรู้แบบหยั่งเห็น (Insight)

Kohler (อ้างถึงในทิสนา แคมมณี, 2545) อธิบายว่า การหยั่งเห็น เป็นการค้นพบหรือการเกิดความเข้าใจในช่องทางแก้ปัญหาอย่างฉับพลันทันที อันเนื่องมาจากผลการพิจารณาปัญหาโดยส่วนรวมและการใช้กระบวนการทางความคิดและสติปัญญาของบุคคลนั้นในการเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับปัญหาหรือสถานการณ์ที่เผชิญดังนั้นปัจจัยสำคัญของการเรียนรู้แบบหยั่งเห็นก็คือประสบการณ์ หากมีประสบการณ์สะสมไว้มาก การเรียนรู้แบบหยั่งเห็นก็จะเกิดขึ้นได้มากเช่นกัน โดยมีหลักการดังนี้

1) กระบวนการคิดเป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้การส่งเสริมกระบวนการคิด จึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

2) การสอนโดยการเสนอภาพรวมให้ผู้เรียนเห็นและเข้าใจก่อนการเสนอส่วนย่อยจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี การส่งเสริม ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์มากได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดแก้ปัญหาและคิดริเริ่มได้มากขึ้น

3) การจัดประสบการณ์ใหม่ ให้มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้ได้ดีและง่ายขึ้น

4) การจัดระเบียบสิ่งเร้าที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ คือ การจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่เหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน ไว้เป็นกลุ่มเดียวกัน

5) ในการสอนผู้สอน ไม่จำเป็นต้องเสียเวลาเสนอเนื้อหาทั้งหมดที่สมบูรณ์ ผู้สอนสามารถเสนอเนื้อหาแต่เพียงบางส่วนได้ หากผู้เรียนสามารถใช้ประสบการณ์เดิมมาเติมให้สมบูรณ์

6) การเสนอบทเรียนหรือเนื้อหาควรจัดให้มีความต่อเนื่องกัน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี และรวดเร็ว

7) การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบหยั่งเห็นได้มากขึ้น

สรุปการการหยั่งเห็นเป็นการค้นพบหรือการเกิดความเข้าใจในช่องทางแก้ปัญหาอย่างฉับพลันทันที เหมาะสมที่จะนำไปใช้กับการเรียนการสอนแบบให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง

3.5 ทฤษฎีเครื่องหมาย (Sign Theory) ของ Tolman

Tolman (อ้างถึงในทิสนา แจมมณี, 2545) กล่าวว่า “การเรียนรู้เกิดจากการใช้เครื่องหมายเป็นดัชนีทางให้แสดงพฤติกรรมไปสู่จุดหมายปลายทาง” ทฤษฎีของ Tolman สรุปได้ดังนี้

1) ในการเรียนรู้ต่างๆ ผู้เรียนมีการคาดหวังรางวัล (Reward Expectancy) หากรางวัลที่คาดว่าจะได้รับไม่ตรงตามความพอใจและความต้องการ ผู้เรียนจะพยายามแสวงหารางวัล หรือสิ่งที่ต้องการต่อไป

2) ขณะที่ผู้เรียนพยายามจะไปให้ถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการ ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้เครื่องหมาย สัญลักษณ์ สถานที่ (Place Learning) และสิ่งอื่นๆ ที่เป็นเครื่องชี้ทางตามไปด้วย

3) ผู้เรียนมีความสามารถที่จะปรับการเรียนรู้ของตน ไปตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จะไม่กระทำซ้ำๆ ในทางที่ไม่สามารถสนองความต้องการหรือวัตถุประสงค์ของตน

3.6 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual Development Theory)

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา จะกล่าวถึงของเพียเจต์และบรุนเนอร์ ดังนี้

3.6.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

Piaget (อ้างถึงในทิสนา แจมมณี, 2545) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านความคิดของเด็กว่า มีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร เขาอธิบายว่า การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก ซึ่งจะมีพัฒนาการไปตามวัยต่างๆ เป็นลำดับขั้นพัฒนาการเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรที่จะเร่งเด็กให้ข้ามจากพัฒนาการขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง เพราะจะทำให้เกิดผลเสียแก่เด็ก แต่การจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงที่เด็กกำลังจะพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงกว่า สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม

เขาเน้นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่าการกระตุ้นเด็กให้มีความรู้
พัฒนาการเร็วขึ้น

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ อ้างถึงใน ทิศนา แจมมณี, 2545; กุญชรี คำชาย, 2544; แสงเดือน ทวีสิน, 2545) มีสาระสรุปได้ว่าพฤติกรรมของมนุษย์ ส่วนใหญ่ เกิดขึ้นมาจากกระบวนการต่างๆ ทางสมอง เช่น กระบวนการเก็บสะสมข้อมูลและการแพร่กระจายข้อมูล ดังนั้นการจะเข้าใจพฤติกรรม จึงต้องศึกษาเรื่องการรับรู้ การจำ การคิด การตัดสินใจ เป็นประการสำคัญ และเพิ่มเติมว่า

1) พัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลเป็นไปตามวัยต่างๆ เป็น

ลำดับดังนี้

- **ขั้นรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส (Sensory Motor Period)** เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 0-2 ปี ความคิดของเด็กวัยนี้ขึ้นกับการรับรู้และการกระทำ เด็กขีดตัวเองเป็นศูนย์กลาง และยังไม่สามารถเข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่น

- **ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Preoperational Period)** เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 2-7 ปี ความคิดของเด็กวัยนี้ยังขึ้นอยู่กับการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ยังไม่สามารถที่จะใช้เหตุผลอย่างถกซึ้ง แต่สามารถเรียนรู้และใช้สัญลักษณ์ได้ เริ่มใช้ภาษาแบ่งเป็นขั้นย่อย ๆ 2 ขั้นคือ

- **ขั้นก่อนเกิดความคิดรวบยอด (Pre-Conceptual Intellectual)** เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 2 - 4 ปี

- **ขั้นการคิดด้วยความเข้าใจของตนเอง (Intuitive Thinking)** เป็นพัฒนาการในช่วงอายุ 4 - 7 ปี

- **ขั้นการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational Period)** เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 7-11 ปี เป็นขั้นที่การคิดของเด็กไม่ขึ้นกับการรับรู้จากรูปร่างเท่านั้น เด็กสามารถสร้างภาพในใจ และสามารถคิดย้อนกลับได้ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวเลขและสิ่งต่างๆ ได้มากขึ้น

- **ขั้นการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Period)** เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 11-15 ปี เด็กสามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ และสามารถคิดตั้งสมมติฐานและใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้

2) ภาษาและกระบวนการคิดของเด็กแตกต่างจากผู้ใหญ่

3) กระบวนการทางสติปัญญาของเพียเจต์มีลักษณะดังนี้

3.1) การซึมซับหรือการดูดซึม (Assimilation) เป็นกระบวนการทาง

สมองในการรับประสบการณ์ เรื่องราว และข้อมูลต่างๆ เข้ามาสะสมเก็บไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

3.2) การปรับและจัดระบบ(Accommodation) คือกระบวนการทางสมองในการปรับประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ให้เข้ากันเป็นระบบหรือเครือข่ายทางปัญญาที่ตนสามารถเข้าใจได้เกิดเป็น โครงการสร้างทางปัญญาใหม่ขึ้น

3.3) การเกิดความสมดุล (Equilibration) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากขั้นของการปรับ หากการปรับเป็นไปอย่างผสมผสานกลมกลืนก็จะก่อให้เกิดสภาพที่มีความสมดุลขึ้น หากบุคคลไม่สามารถปรับประสบการณ์ใหม่ และประสบการณ์เดิมให้เข้ากันได้ ก็จะเกิดภาวะความไม่สมดุลขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญารึ้นในตัวบุคคล. มีหลักในการจัดการศึกษา ดังนี้

- ในการพัฒนาผู้เรียนควรคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนและจัดประสบการณ์ให้เด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการนั้น ไม่ควรบังคับให้ผู้เรียนเรียนในสิ่งที่ยังไม่พร้อม หรือยากเกินพัฒนาการตามวัยของตน เพราะจะก่อให้เกิดเจตคติที่ไม่ดีได้

- การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัยของตน สามารถช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่พัฒนาการขั้นสูงขึ้นได้

- ผู้เรียนแต่ละคนมีพัฒนาการแตกต่างกัน ถึงแม้อายุจะเท่ากัน แต่ระดับพัฒนาการอาจไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงไม่ควรเปรียบเทียบผู้เรียน ควรให้ผู้เรียนมีอิสระที่จะเรียนรู้และพัฒนาความสามารถของเขาไปตามระดับพัฒนาการของตน

- ในการสอนควรใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจลักษณะต่างๆ ได้ดีขึ้น แม้นในพัฒนาการช่วงการคิดแบบรูปธรรมผู้เรียนจะสามารถสร้างภาพในใจได้ แต่การสอนที่ใช้อุปกรณที่เป็นรูปธรรมจะช่วยให้เข้าใจแจ่มชัดขึ้น

- การให้ความสนใจและสังเกตผู้เรียนอย่างใกล้ชิด จะช่วยให้ได้ทราบลักษณะเฉพาะตัวของผู้เรียน และในการสอนทักษะเด็กเล็กๆ เด็กจะรับรู้ส่วนรวม (Whole) ได้ดีกว่าส่วนย่อย (Parts) ดังนั้นผู้เรียนจึงควรสอนภาพรวมก่อนแล้วจึงแยกสอนทีละส่วน

- ในการสอนสิ่งใดให้กับผู้เรียน ควรเริ่มจากสิ่งที่เด็กคุ้นเคย หรือมีประสบการณ์มาก่อนแล้วจึงเสนอสิ่งใหม่ที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเก่าการทำเช่นนี้จะช่วยให้กระบวนการซึมซับและจัดระบบความรู้ของเด็กเป็นไปด้ว

- การเปิดโอกาสให้เด็กได้รับประสบการณ์ และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมาก ช่วยให้เด็กดูดซึมข้อมูล เข้าสู่โครงสร้างทางสติปัญญาของเด็กอันเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก

3.6.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์

Bruner (อ้างถึงในทิสนา แจมมณี, 2545) เป็นนักจิตวิทยาที่สนใจ และศึกษาเรื่องของพัฒนาการทางสติปัญญาต่อเนื่องจากเพียเจต์ บรุนเนอร์เชื่อว่ามนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจ และการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบด้วยตัวเอง (Discovery Learning) แนวคิดและหลักในการจัดการศึกษา ของบรุนเนอร์มีดังนี้

1) การจัดโครงสร้างของความรู้ให้มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก มีผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียน และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ

2) การคิดแบบหยั่งรู้ (Intuition) เป็นการคิดหาเหตุผลอย่างอิสระสามารถช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้

3) การจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้

4) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์แบ่งได้เป็น 3 ขั้น คือ

- ขั้นการเรียนรู้จากการกระทำ (Inactive Stage) คือขั้นของการเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่างๆ การเรียนรู้เกิดจากการกระทำ

- ขั้นการเกิดความคิด (Iconic Stage) เป็นขั้นที่เด็กสามารถสร้างมโนภาพในใจได้ และสามารถเรียนรู้จากภาพแทนของจริงได้

- ขั้นการเรียนรู้สัญลักษณ์ และนามธรรม (Symbolic Stage) เป็นขั้นการเรียนรู้สิ่งที่ยับยั้งและเป็นนามธรรมได้

5) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการที่คนเราสามารถสร้างความคิดรวมยอด หรือสามารถจัดประเภทของสิ่งต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

6) การเรียนรู้ที่ได้ผลดีที่สุด คือการให้ผู้เรียนค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Discovery Searching)

กระบวนการค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน การวิเคราะห์และจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำก่อนการสอน นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอน ควรปฏิบัติ ดังนี้

1) การจัดหลักสูตรแบบเกลียว (Spiral Curriculum) ช่วยให้

สามารถสอนเนื้อหาหรือความคิดรวบยอดเดียวกันแก่ผู้เรียนทุกวัยได้ โดยต้องจัดเนื้อหาความคิดรวบยอดและ วิธีสอนให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการของผู้เรียน

2) ในการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดอย่างอิสระให้มากเพื่อช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนการสร้างแรงจูงใจภายในให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน

3) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

4) การสอนความคิดรวบยอดให้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น

5) การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน ได้ค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

3.7 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism)

นักคิดกลุ่มมนุษยนิยม ให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ มองมนุษย์ว่ามีคุณค่ามีความสามารถ มีความต้องการ และมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตน หากบุคคลได้รับอิสรภาพและเสรีภาพ มนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (ทิสนา แคมมณี, 2545; แสงเดือน ทวีสิน; ฤกษ์ศรี คำชาย, 2544; Gredler, 2001) มีแนวคิด หลักการ และวิธีจัดการเรียนการสอน ดังนี้

1) ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้มากหากมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2) การเรียนรู้ของมนุษย์เป็นกระบวนการภายใน อยู่ในความควบคุมของผู้เรียนแต่ละคน ผู้เรียนจะนำประสบการณ์ ความรู้ ทักษะและค่านิยมต่างๆ เข้ามาสู่การเรียนรู้ของตน

3) มนุษย์จะเรียนรู้ได้ดีหากมีอิสระที่จะเรียนในสิ่งที่ตนต้องการ และด้วยวิธีการที่ตนพอใจ

4) มนุษย์ทุกคนมีลักษณะเฉพาะตน ความเป็นเอกลักษณ์เป็นสิ่งที่มีคุณค่า มนุษย์ควรได้รับการส่งเสริมในการพัฒนาความเป็นเอกลักษณ์ของตน

6) มนุษย์เป็นผู้มีความสามารถและเสรีภาพที่จะตัดสินใจและเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามที่ตนพอใจ และรับผลของการกระทำนั้น

7) การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน รับผิดชอบร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

8) ในกระบวนการเรียนรู้ ควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ ความรู้ ทักษะ เจตคติ และค่านิยมต่างๆ ของคน เข้ามาใช้ในการทำความเข้าใจสิ่งใหม่ ประสบการณ์ใหม่

9) ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกสิ่งที่เรียนและวิธีเรียนด้วยตนเอง

10) ในกระบวนการเรียนการสอนผู้เรียนควรเข้าใจและส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคล ควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณสมบัติเฉพาะตน ไม่ควรปิดกั้นเพียงเพราะเขาไม่เหมือนคนอื่น

11) ในกระบวนการเรียนรู้ ควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ผู้เรียนตัดสินใจด้วยตัวเอง ลงมือกระทำ และยอมรับผลของการตัดสินใจหรือการกระทำนั้น

3.8 ทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลผลข้อมูล (Information Processing Theory) หรือ ทฤษฎีกระบวนการข่าวสาร

การเคลื่อนไหวของร่างกาย จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้นกับระบบรับรู้รู้สึกทำให้เกิดกระแสประสาทขึ้น แล้วกระแสประสาทก็จะส่งผ่าน “ข่าวสาร” ที่ได้รับไปยังระบบกระบวนการทางสมองในการประมวลผลข้อมูล (Information Processing Theory) (Klousmier, 1985) ซึ่งจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

นับตั้งแต่รับข่าวสารเข้ามาจนกระทั่งถึงการตอบสนองนั้น มีกระบวนการเกิดขึ้นภายในโครงสร้างของระบบกระบวนการทางสมองในการประมวลผลข้อมูลซึ่งประกอบด้วย 5 หน่วยด้วยกันคือ 1) ความจำความรู้สึก (Sensory Register) 2) กลไกการรับรู้ (Perceptual) 3) ความจำระยะสั้น (Short-Term Memory) 4) ความจำระยะยาว (Long-Term Memory) และ 5) กลไกการตอบสนอง (Response Generator) (ศัลปชัย สุวรรณธาดา, 2533 : สมบัติ กาญจนกิจ และ สมหญิง จันทฤทธิ์, 2542, ทิศนา แจมมณี (ม.ป.ป.); Singer, 2001; Eggen and Kuachak, 1997) ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดและการประยุกต์ใช้ในการฝึกปฏิบัติทักษะดังต่อไปนี้

1) ความจำความรู้สึก (Sensory Register) สิ่งเร้าทั้งหลายที่มาสัมผัสประสาทรับรู้ (ประสาทสัมผัสทั้ง 5) จะถูกบันทึกไว้ในความจำนี้ ซึ่งมีความสามารถในการจำไม่จำกัด แต่มีระยะเวลาสั้นเพียงครึ่งวินาทีเท่านั้น ข่าวสารที่ได้รับจะเป็นข้อมูลดิบที่ยังไม่ได้มีการแปลความหมายแต่อย่างใด เช่นภาพนั้นหมอกที่ผู้เรียนมองเห็นจะอยู่ในความจำความรู้สึกนี้ ถ้าไม่ได้มีกระบวนการขั้นต่อไป ข่าวสารจะถูกกลบเกลื่อนในเวลาอันสั้น

2) กลไกการรับรู้ (Perceptual Mechanism) ข่าวสารจะถูกส่งต่อไปยังกลไกการรับรู้ ซึ่งทำหน้าที่สำคัญ 2 ประการด้วยกัน คือการจำรูปแบบ และการเลือกความตั้งใจ

3) ความจำระยะสั้น (Short-Term Memory)

ข่าวสารได้ถูกส่งต่อไปยังความจำระยะสั้นซึ่งเป็นหน่วยทำงานของความจำทำหน้าที่ความจำขั้นต้นเกี่ยวกับข้อมูลที่ส่งมา หรือระลึกความจำที่เก็บไว้ในความจำระยะยาวเพื่อเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจการตอบสนอง ความจำในหน่วยความจำระยะสั้นนั้นมีประมาณจำกัดประมาณ $7 + 2$ หน่วย และระยะเวลาสั้นประมาณ 15 วินาที ก็จะเกิดการลืม การที่จะจำได้มากกว่าหรือนานกว่าข้อจำกัดได้จะต้องมีการทบทวนซ้ำๆ หลายครั้ง การทำความเข้าใจในข้อมูลนั้น มีการใช้กลยุทธ์เพื่อให้จำได้นาน เช่น การจัดกลุ่มคำหรือเข้ารหัส (Encoding) และส่งต่อไปยังความจำระยะยาว ตัวอย่างเช่น การเดินรำ และฮิมนาสติก ซึ่งประกอบด้วยการเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องหลายๆ ส่วน จำเป็นที่จะต้องมีการทบทวนและการใช้กลยุทธ์เพื่อให้ผู้เรียนจำการเคลื่อนไหวได้รวดเร็วและฝึกหัดทักษะอย่างมีประสิทธิภาพ การรับรู้ถึงความสามารถของกลุ่มต่อผู้ความสำคัญของการแข่งขัน และความคาดหวังของนักกีฬาจะถูกส่งมายังความจำระยะสั้นนี้ด้วย เป็นสาเหตุทำให้เกิดความตื่นตัว วิตกกังวล ซึ่งจะเป็นผลเสียต่อการแสดงความสามารถ ดังนั้นผู้เรียนหรือนักกีฬาจึงต้องรู้จักใช้กลยุทธ์ควบคุมความตื่นเต้น

4) ความจำระยะยาว (Long-Term Memory)

ความจำที่บันทึกไว้ในความจำระยะสั้นจะถูกส่งไปยังความจำระยะยาว ซึ่งมีอยู่ 2 ชนิดคือความจำที่เกี่ยวกับภาษา (Semantic) และความจำที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ (E.Q Isodic) และยังแบ่งออกเป็นกลไกที่เคลื่อนไหว (Motoric Memory) หรือความจำประเภทอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Memory) ปริมาณของความจำในขั้นนี้ไม่มีจำกัด และเก็บไว้ได้เป็นเวลานาน การที่จะเรียกความจำที่เก็บไว้ใช้ในกระบวนการทางสมองในการประมวลข้อมูลที่กลไกการรับรู้ และความจำระยะสั้นได้อย่างรวดเร็วจะต้องมีการบันทึกข่าวสารอย่างมีระบบ ไม่เช่นนั้นจะทำให้เสียเวลาในการเลือกค้นหา หรือถอดรหัสข้อมูล (Decoding) เป็นผลให้มีการตอบสนองที่ล่าช้า ในสถานการณ์กีฬา ความจำที่บันทึกไว้ในความจำระยะยาวนี้ ได้แก่โปรแกรมการเคลื่อนไหว วิธีการเล่น ข้อมูลของกลุ่มต่อผู้ ประสิทธิภาพ ความรู้สึก ทักษะ ฯลฯ

5) กลไกกำเนิดการตอบสนอง (Response Generator)

เพื่อที่จะแสดงทักษะได้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการเลือกโปรแกรมการเคลื่อนไหวที่เหมาะสม ซึ่งเกิดขึ้นในความจำระยะสั้น แล้วโปรแกรมนี้จะถูกส่งต่อไปยังกลไกกำเนิดการเคลื่อนไหว เพื่อเลือกกล้ามเนื้อที่เหมาะสมในการปฏิบัติกิจกรรม จากนั้นกลไกการเคลื่อนไหว ก็จะส่งคำสั่งในรูปของกระแสประสาทไปยังกล้ามเนื้อที่ได้คัดเลือกไว้

5) กลไกกำเนิดการตอบสนอง (Response Generator)

เพื่อที่จะแสดงทักษะได้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการเลือกโปรแกรมการเคลื่อนไหวที่เหมาะสม ซึ่งเกิดขึ้นในความจำระยะสั้น แล้วโปรแกรมนี้อาจจะถูกส่งต่อไปยังกลไกกำเนิดการเคลื่อนไหว เพื่อเลือกกล้ามเนื้อที่เหมาะสมในการปฏิบัติกิจกรรม จากนั้นกลไกการเคลื่อนไหว ก็จะส่งคำสั่งในรูปของกระแสประสาทไปยังกล้ามเนื้อที่ได้คัดเลือกไว้แล้ว ทำให้การเคลื่อนไหวเกิดขึ้น ในขณะที่เด็วกันก็จะส่งสำเนาคำสั่งการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อไปยังศูนย์เปรียบเทียบเพื่อเปรียบเทียบผลย้อนกลับที่เกิดขึ้นจากประสาทรับความรู้สึกทำให้มีการปรับปรุงโปรแกรมการเคลื่อนไหวให้มีประสิทธิภาพ เพื่อใช้ในโอกาสต่อไป

3.9 ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism)

Vigotsky (1978) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาในสมัยเดียวกับ Piaget ผลงานของเขาเป็นที่ยอมรับกันในประเทศรัสเซียและเริ่มเผยแพร่สู่ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศต่างๆในยุโรป

ทฤษฎีพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของ Piaget และของ Vigotsky เป็นรากฐานที่สำคัญของทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) Piaget อธิบายว่า พัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของบุคคลมีการปรับตัวผ่านทางกระบวนการจับขาบหรือดูดซึม(Assimilation)และกระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญา (Accommodation) พัฒนาการเกิดขึ้นเมื่อบุคคลรับและซึมซาบข้อมูลหรือประสบการณ์ใหม่เข้าไปสัมพันธ์กับความรู้ หรือโครงสร้างทางปัญญาที่มีอยู่เดิม ซึ่งหากไม่สามารถสัมพันธ์กันได้ จะเกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น (Disequilibrium) ซึ่งบุคคลจะพยายามปรับให้อยู่ในภาวะสมดุล โดยใช้กระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญา (Accommodation) Piaget เชื่อว่าคนทุกคนจะมีการพัฒนาเชาวน์ปัญญาไปตามลำดับขั้น จากการมีปฏิสัมพันธ์ และประสบการณ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการคิดเชิงตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logic-Mathematical Experience) รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Social Transmission) วุฒิภาวะ (Maturity) และกระบวนการพัฒนาความสมดุล (Equilibration) ของบุคคลนั้น (Piaget, 1972) ส่วน Vigotsky (1978) ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและสังคมมาก เขาอธิบายว่ามนุษย์ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมตั้งแต่แรกเกิด ซึ่งนอกจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติแล้วก็ยังมีสิ่งแวดล้อมทางสังคมซึ่งก็คือวัฒนธรรมที่แต่ละสังคมสร้างขึ้น ดังนั้นสถาบันสังคมต่างๆ เริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัวจะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของแต่ละบุคคล พัฒนาเชาวน์ปัญญาขั้นสูง พัฒนาการทางภาษาและทางความคิดของเด็กเริ่มด้วยการพัฒนาที่แยกจากกัน แต่เมื่ออายุมากขึ้น พัฒนาการทั้ง 2 ด้านจะเป็นไปร่วมกัน (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2541)

ไวก็อทสกีเน้นความสำคัญของความแตกต่างระหว่างบุคคล และการให้ความช่วยเหลือผู้เรียนเพื่อให้ก้าวหน้าจากระดับพัฒนาการที่เป็นอยู่ ไปถึงระดับพัฒนาการที่เด็กมีศักยภาพจะไปถึงได้ ไวก็อทสกีได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “Zone of Proximal Development” ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านการจัดการเรียนการสอน (Vygotsky, 1987)

ดังนั้น เด็กที่ระดับพัฒนาการทางสมองเท่ากับเด็กอายุ 8 ขวบ จะสามารถทำงานที่เด็กอายุ 8 ปีโดยทั่วไปทำได้ และเมื่อให้งานของเด็กอายุ 9 ปี เด็กจะทำได้ แต่เด็กคนหนึ่งเมื่อได้รับการชี้แนะหรือสาธิตให้ดูก็จะทำได้ แสดงให้เห็นว่า เด็กคนนี้มีวุฒิภาวะที่จะไปถึงระดับที่ตนเองมีศักยภาพจะพัฒนาไปให้ถึง ต่อไปเด็กคนนี้ก็พัฒนาไปถึงขั้นทำสิ่งนั้นได้เอง โดยไม่มีการชี้แนะหรือได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น ในขณะที่เดียวกันอาจมีเด็กอีกคนหนึ่งซึ่งอยู่ในระดับพัฒนาการทางสมองเท่ากัน คือ 8 ปี เมื่อให้ทำงานของเด็กอายุ 9 ปี แม้จะได้รับการชี้แนะหรือสาธิตให้ดูซ้ำแล้วซ้ำอีก ก็ไม่สามารถทำได้ แสดงให้เห็นว่า ช่องว่างระหว่างระดับพัฒนาการที่เป็นอยู่กับที่ระดับที่ต้องการให้ไปถึง ยังห่างหรือกว้างมากเด็กยังมีวุฒิภาวะไม่เพียงพอ หรือยังไม่พร้อมที่จะทำสิ่งนั้น จำเป็นต้องรอให้เด็กมีวุฒิภาวะสูงขึ้น หรือลดระดับงานตามระดับพัฒนาการให้ต่ำลง จากแนวคิดดังกล่าวไวก็อทสกี จึงมีความเชื่อว่า การให้ความช่วยเหลือชี้แนะแก่เด็ก ซึ่งอยู่ในลักษณะ “Assisted Learning” หรือ “Scaffolding” เป็นสิ่งสำคัญมากเพราะสามารถช่วยพัฒนาเด็กให้ไปถึงระดับที่อยู่ในศักยภาพของเด็กได้ กลุ่มนี้จึงเน้นความสำคัญของบริบทที่แท้จริง (Authentic Context) เพราะการสร้างความหมายใดๆ มักเป็นการสร้างบนฐานของบริบทใดบริบทหนึ่ง จะกระทำโดยขาดบริบทไม่ได้ ดังนั้น การเรียนรู้จึงจำเป็นต้องดำเนินการอยู่ในบริบทใดบริบทหนึ่ง และกิจกรรมและงานทั้งหลายที่ใช้ในการเรียนรู้ก็จำเป็นต้องเป็นสิ่งจริง (Authentic Activities Tasks)

โจเนสเซน (Jonassen, 1992) กล่าวขำว่า ทฤษฎีการสร้างความรู้จะให้ความสำคัญกับกระบวนการและวิธีการของบุคคลในการสร้างความรู้ ความเข้าใจจากประสบการณ์ โครงสร้างทางปัญญา และความเชื่อที่ใช้ในการแปลความหมายเหตุการณ์และสิ่งต่างๆ เขาเชื่อว่าคนทุกคนมีโลกของตัวเอง และเป็นโลกที่สร้างขึ้นด้วยความคิดของตนและคงไม่มีโลกไหนที่จะจริงไปกว่ากัน เพราะโลกของใครก็คงเป็นจริงสำหรับคนนั้น ดังนั้นโลกนี้จึงไม่มีความจริงเดียวที่จริงที่สุด ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มนี้ถือว่าสมองเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดที่เราสามารถใช้ในการแปลความหมายของปรากฏการณ์ เหตุการณ์ และสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ ซึ่งการแปลความหมายดังกล่าวเป็นเรื่องที่เป็นส่วนตัว (Personal) และเป็นเรื่องเฉพาะตัว (Individualistic) เพราะการแปลความหมายของแต่ละบุคคล ขึ้นกับการรับรู้ประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการความสนใจ และภูมิหลังของแต่ละบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกัน โจเนสเซน (Jonassen, 1992) สรุปได้ว่าการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้เป็นกระบวนการในการจัดกระทำ “Acting on” ไม่ใช่การรับเข้ามา “Taking in” กล่าวคือเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนจะต้องจัดกระทำไม่ใช่เพียงรับเข้ามาฟอสโนทท์ (Fosnot, 1992)

การนำทฤษฎีการสร้างความรู้ไปใช้ในการเรียนการสอนสามารถทำได้หลายประการดังนี้

1) ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ผลของการเรียนรู้จะมุ่งเน้นไปที่กระบวนการสร้างความรู้ (Process of Knowledge Construction) และการตระหนักรู้ในกระบวนการนั้น (Reflexive Awareness of that Process) เป้าหมายการเรียนรู้จะต้องมาจากการปฏิบัติงานจริง (Authentic Tasks) ผู้สอนจะต้องเป็นตัวอย่าง และฝึกฝนกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเห็น ผู้เรียนจะต้องฝึกฝนการสร้างความรู้ด้วยตนเอง

2) เป้าหมายของการสอนจะเปลี่ยนจากการถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้รับสาระความรู้ที่แน่นอนตายตัว ไปสู่การสาธิตกระบวนการ และสร้างความหมายที่หลากหลาย การเรียนรู้ทักษะต่างๆ จะต้องให้มีประสิทธิภาพถึงขั้นทำได้และแก้ปัญหาจริงได้ในการเรียนการสอน ผู้เรียนจะเป็นผู้มีบทบาทในการเรียนรู้อย่างคืบคั้น (Active) ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้จัดกระทำกับข้อมูลหรือประสบการณ์ต่างๆ และจะต้องสร้างความหมายให้กับสิ่งนั้นด้วยตนเอง โดยการให้ผู้เรียนอยู่ในบริบทจริง ซึ่งไม่ได้หมายความว่า ผู้เรียนจะต้องออกไปยังสถานที่จริง แต่อาจจัดเป็นกิจกรรมที่เรียกว่า “Physical-Knowledge Activities” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ สิ่งของหรือข้อมูลต่างๆ ที่เป็นของจริงและสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน โดยผู้เรียนสามารถจัดกระทำ ศึกษา สืบสวน วิเคราะห์ ทดลองลองผิดลองถูกกับสิ่งนั้นจนเกิดเป็นความรู้ความเข้าใจขึ้น ความเข้าใจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากกระบวนการคิดการจัดกระทำกับข้อมูล มิใช่เกิดขึ้นได้ง่ายๆ จากการได้รับข้อมูลหรือมีข้อมูลเท่านั้น

3) ในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนจะต้องพยายามสร้างบรรยากาศทางสังคม จริยธรรม (Sociomoral) ให้เกิดขึ้น กล่าวคือ ผู้เรียนจะต้องมีโอกาสเรียนรู้ในบรรยากาศที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งทางสังคมถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างความรู้เพราะลำพังกิจกรรมและวัสดุอุปกรณ์ทั้งหลายที่ผู้สอนจัดให้หรือผู้เรียนแสวงหามาเพื่อการเรียนรู้ไม่เป็นการเพียงพอ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การร่วมมือ และการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และบุคคลอื่นๆ จะช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนกว้างขึ้น ชับซ้อนขึ้น และหลากหลายขึ้น

ในการเรียนการสอน ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้เต็มที่โดยผู้เรียนจะนำตนเองและควบคุมตนเองในการเรียนรู้ เช่น ผู้เรียนจะเป็นผู้เลือกสิ่งที่ต้องการเรียนเอง ตั้งกฎระเบียบเอง แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเอง ตกผลึกกันเองเมื่อเกิดความขัดแย้งหรือมีความคิดเห็นแตกต่างกัน เลือกผู้ร่วมงานได้เอง และรับผิดชอบในการดูแลรักษาห้องเรียนร่วมกันในการเรียนการสอนแบบสร้างความรู้ ครูจะมีบทบาทแตกต่างกันไปจากเดิม คือจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ และควบคุมการเรียนรู้ เปลี่ยนไปเป็นการให้ความร่วมมือ อำนวยความสะดวกและช่วยเหลือผู้เรียนใน

การเรียนรู้ คือการเรียนการสอนจะต้องเปลี่ยนจาก “Instruction” ไปเป็น “Construction” คือจะต้องงูใจ จะต้องทำหน้าที่ช่วยสร้างแรงงูใจภายในให้เกิดแก่ผู้เรียนจัดเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตรงกับความสนใจของผู้เรียน ดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปในทางที่ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน ให้คำปรึกษาแนะนำทั้งทางด้านวิชาการและด้านสังคมแก่ผู้เรียน ดูแลให้ความช่วยเหลือผู้เรียนที่มีปัญหา และประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนนอกจากนั้นผู้สอนยังต้องมีความเป็นประชาธิปไตย และมีเหตุผลในการสัมพันธ์กับผู้เรียนด้วย

ในด้านการประเมินผลการเรียนการสอน เนื่องจากการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองนี้ ขึ้นกับความสนใจและการสร้างความหมายที่แตกต่างกันของบุคคล ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะหลากหลาย ดังนั้น การประเมินผลจึงจำเป็นต้องมีลักษณะเป็น “Goal Free Evaluation” ซึ่งก็หมายถึงการประเมินตามจุดมุ่งหมายในลักษณะที่ขัดหูกันไปในแต่ละบุคคล หรืออาจใช้วิธีการที่เรียกว่า “Socially Negotiated Goal” และการประเมินควรใช้วิธีการหลากหลาย ซึ่งอาจเป็นการประเมินจากเพื่อน แฟ้มผลงาน (Portfolio) รวมทั้งการประเมินตนเองด้วยนอกจากนั้นการวัดผลจำเป็นต้องอาศัยบริบทจริงที่มีความซับซ้อนเช่นเดียวกับการเรียน การสอนที่ต้องอาศัยบริบท กิจกรรม และงานที่เป็นจริง การวัดผลจะต้องใช้กิจกรรมบริบทจริงด้วย ซึ่งในกรณีที่จะต้องจำลองของจริงมา ก็สามารถทำได้ แต่เกณฑ์ที่ใช้จำเป็นต้องเป็นเกณฑ์ที่ใช้ในโลกของความเป็นจริงด้วย โจนาสเซน (Jonassen, 1992)

3.10 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning)

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วยหลักการเรียนรู้พื้นฐาน 2 ข้อ คือ

- 1) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning)
- 2) กระบวนการกลุ่ม (Group Process)

1) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์เดิมมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

- เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์ของผู้เรียน
- ก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ท้าทายและต่อเนื่อง
- เป็นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) คือผู้เรียน

ต้องทำกิจกรรมตลอดเวลา ไม่ได้นั่งฟังการบรรยายอย่างเดียว

- มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและผู้เรียนกับ

ผู้สอน ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นก่อนเกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ ออกไปอย่างกว้างขวาง

- เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยการสื่อสารทุกรูปแบบ การพูด หรือการเขียนการวาดรูป การแสดงบทบาทสมมติ ซึ่งเอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์ และสังเคราะห์การเรียนรู้

องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 4 ประการ คือ

1) ประสบการณ์ (Experience) เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนพยายาม กระตุ้นให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมของตนออกมาใช้ในการเรียนและแบ่งปันประสบการณ์ของตนกับเพื่อนๆ ที่อาจมีประสบการณ์คล้ายหรือแตกต่างกัน

2) การสะท้อนความคิดและอภิปราย (Reflect and Discussion) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และความรู้สึกรู้สึกของตนเองแลกเปลี่ยนกับ สมาชิกในกลุ่ม ซึ่งผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดประเด็นวิเคราะห์ วิจัย ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงความรู้ ความรู้สึกของผู้อื่น ที่แตกต่างไปจากตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้น และผลของการสะท้อนความคิดเห็น หรือการอภิปรายจะทำให้ได้ข้อสรุปที่หลากหลาย และผู้เรียนได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม

3) ความเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด (Understanding and Conceptualization) เป็นขั้นตอนการสร้าง ความเข้าใจและนำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอด อาจจะเกิดขึ้นโดยผู้เรียนเป็นฝ่ายริเริ่มและครูช่วยเติมแต่งให้สมบูรณ์ หรือครูผู้สอน อาจนำทางแล้วผู้เรียน สานต่อจนความคิณั้นสมบูรณ์ เป็นความคิดรวบยอด

4) การทดลองหรือประยุกต์แนวคิด (Experiment or Application) เป็นขั้นตอนที่ให้ผู้เรียนนำเอาการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะหรือสถานการณ์ต่างๆ จนเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติของผู้เรียนเอง

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ประการจะเป็นไปอย่างพลวัต โดยอาจ เริ่มต้นที่จุดใดจุดหนึ่ง และเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ดังนั้นในแง่ของการเรียน การสอนจึงอาจเริ่มต้นที่องค์ประกอบใดก่อนก็ได้ แต่สำคัญที่การจัดกระบวนการให้ครบทุกองค์ประกอบ

3.11 การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group Process)

วิธีการสำคัญที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในทุกๆองค์ประกอบคือ กระบวนการกลุ่ม ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนและแบ่งปันประสบการณ์ ได้สะท้อนความคิดและอภิปราย ได้สรุปความคิดรวบยอด ตลอดจนได้ทดลองหรือประยุกต์แนวคิด กระบวนการกลุ่มจะช่วยทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมสูงสุด และทำให้บรรลุผลงานสูงสุด

การมีส่วนร่วมสูงสุด (Maximum Participation) ถึงแม้ผู้สอนจะออกแบบกลุ่มให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมแล้วก็ตาม แต่สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มผู้เรียนบรรลุงานสูงสุดได้ คือ การออกแบบงาน เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนจะต้องจัดทำเป็นใบงาน ที่กำหนดให้กลุ่มผู้เรียนทำกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ในแผนการสอน

3.12 การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ (Integration)

การเรียนการสอนแบบบูรณาการมิได้เป็นของใหม่ในวงการศึกษานี้ แนวความคิดนี้มีปรากฏตั้งแต่ปี ค.ศ. 1890 โดยนักการศึกษาชาวเยอรมันชื่อ แฮร์มาร์ค ที่ให้ความสำคัญการเรียนการสอน ซึ่งมีลักษณะสัมพันธ์และเชื่อมโยงความคิด เรื่องบูรณาการชัดเจนมากขึ้นในสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1930 โดยมี John Dewey เป็นผู้นำคนสำคัญ ที่ทำให้แนวความคิดการเรียนการสอนแบบบูรณาการใช้กันอย่างแพร่หลาย สำหรับประเทศไทยได้มีการเรียนการสอนเรื่องบูรณาการ ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2496 ที่วิทยาลัยการศึกษาประสานมิตร (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร) และในปี พ.ศ. 2520 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำหลักสูตรประถมศึกษาตามแนวหลักบูรณาการ ประกาศใช้เป็นหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (กรมสามัญศึกษา, 2545)

ความหมายของบูรณาการ มีดังต่อไปนี้

บูรณาการ หมายถึง การนำศาสตร์ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานกันเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ จึงเป็นการนำเอาความรู้สาขาวิชาต่างๆ ที่สัมพันธ์กันมาผสมผสานกันเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเกิดประโยชน์สูงสุด โดยจะเน้นองค์รวมของเนื้อหา การสร้างคุณธรรมให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียนให้นำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม มากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละวิชาและเน้นที่การสร้างความรู้ของผู้เรียนมากกว่าการให้เนื้อหาโดยผู้สอน (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2543)

ลักษณะสำคัญของการบูรณาการมี 5 ข้อ ดังนี้

1. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้

จิตใจ

2. เป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการทางด้านความรู้และทางด้าน
3. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และการปฏิบัติ
4. เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่อยู่ในห้องเรียนกับสิ่งที่อยู่ในชีวิตจริง
5. เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ

ประเภทของการบูรณาการ

การบูรณาการการเรียนการสอน หน่วยงานนิเทศ กรมสามัญศึกษา ได้แบ่งประเภทของการสอนแบบบูรณาการเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

- 1) การบูรณาการภายในวิชา (Intradisciplinary) เป็นการบูรณาการที่เกิดขึ้นภายในขอบเขตของเนื้อหาเดียวกัน
- 2) การบูรณาการระหว่างวิชาหรือแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ทำได้โดยกำหนดหัวข้อ (Theme) ขึ้นมา แล้วนำความรู้จากวิชาการต่างๆ มาเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กับหัวเรื่อนั้น บางครั้งเรียกการบูรณาการแบบนี้ว่า สหวิทยาการแบบมีหัวข้อ (Thematic Interdisciplinary Studies) หรือสหวิทยาการแบบเน้นการประยุกต์ใช้ (Application-First Approach) หรืออาจเรียกว่า แบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary) เป็นการนำเรื่องที่ความต้องการจะบูรณาการไปสอดแทรก (Infusion) ในวิชา ต่างๆ บางครั้งเรียกการบูรณาการแบบนี้ว่า การบูรณาการแบบเน้นเนื้อหา (Discipline-First Approach)

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ สามารถจัดได้ 4 รูปแบบ คือ

- 1) บูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion Instruction) การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้ ครูผู้สอนในวิชาหนึ่งสอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่นๆ เข้าในการเรียนการสอนของตน เป็นการวางแผนการจัดการเรียนรู้และประเมินผลโดยครูผู้สอนคนเดียว
- 2) บูรณาการแบบขนาน (Parallel Instruction) การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้ ครูผู้สอนตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป สอนต่างวิชากัน ต่างคนต่างสอน แต่ต้องวางแผนการสอนร่วมกัน โดยมุ่งสอนหัวข้อเรื่อง ความคิดรวบยอด ปัญหาเดียวกัน ระบุสิ่งที่ทำร่วมกัน งานหรือการบ้านที่มอบให้ผู้เรียนทำจะแตกต่างกันไปในแต่ละวิชา แต่ทั้งหมดจะต้องมี หัวข้อเรื่อง /ความคิดรวบยอด/ปัญหาร่วมกัน การสอนแต่ละวิชาจะเสริมซึ่งกันและกันทำให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างวิชา

3) บูรณาการแบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary Instruction)

การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้คล้ายกับการบูรณาการแบบขนาน กล่าวคือครูผู้สอนตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป สอนต่างวิชากัน ต่างคนต่างสอน แต่ต้องวางแผนการสอนร่วมกัน โดยมุ่งสอน หัวข้อเรื่อง/ ความคิดรวบยอด/ ปัญหาเดียวกัน ระบุสิ่งที่ทำร่วมกัน แต่งานหรือการบ้านที่มอบให้ ผู้เรียนทำ จะต้องทำด้วยกันจนสร้างชิ้นงานได้

4) บูรณาการแบบข้ามวิชา หรือสอนเป็นคณะ (Transdisciplinary Instruction) การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้ ครูผู้สอนที่สอนวิชาต่างๆ ร่วมกันวางแผน ปรัชญาหรือ กำหนดหัวข้อเรื่อง/ ความคิดรวบยอด/ ปัญหาเดียวกัน จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ร่วมกัน แล้วร่วมกันสอนเป็นคณะ โดยดำเนินการสอนผู้เรียนกลุ่มเดียวกัน มอบหมายงาน / โครงการให้ผู้เรียนทำร่วมกันสอนทุกวิชาด้วยกันกำหนดเกณฑ์เพื่อประเมินผลชิ้นงานของผู้เรียน ร่วมกัน

ข้อดีของการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

- 1) ช่วยให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาใน ลักษณะองค์รวม/ภาพรวม มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชา และลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาใน แต่ละวิชา
- 2) ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยผสมผสานสาระความรู้ ต่างๆ คุณธรรมค่านิยม และลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนอย่างไม่จำกัด เพราะผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้จริง
- 3) ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้หลายรูปแบบ เป็นการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยส่งเสริมกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้และเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
- 4) ส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับการปกครองแบบประชาธิปไตย รู้จักการ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น โดยคำนึงถึงความคิดเห็นหรือประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก
- 5) ช่วยแก้ปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากรในการสอนแต่ละรายวิชา การเรียนรู้ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะต้องสามารถนำมาปรับให้เหมาะสมกับรูปแบบการเรียนรู้ ของ ผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีระดับ บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนมากน้อยต่างกันไป (วัฒนาพร ระบุทุกข์, 2542)

นอกจากนี้การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพถือว่าเป็นหัวใจสำคัญ ที่สุดของการจัดการศึกษาไม่ว่าจะตั้งเป้าหมายของการศึกษาไว้อย่างไร การที่จะทำให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้ตามจุดหมายของ การศึกษานั้น ขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการ

เรียนรู้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ ของบุคคลนั้นมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปตาม ประสบการณ์และความสามารถพื้นฐานของบุคคลนั้นๆ

สรุปจะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการช่วยให้เกิดการ ถ่ายโยงการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาในลักษณะองค์รวม / ภาพรวม มองเห็นความสัมพันธ์ ระหว่างวิชา และลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาในแต่ละวิชา ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดย ผสมผสานสาระความรู้ต่างๆ คุณธรรม ค่านิยม และลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นการเพิ่มศักยภาพ ของผู้เรียนอย่าง ไม่จำกัด เพราะผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสามารถนำความรู้ที่ได้ ไปใช้จริง ช่วยลดปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากรในการสอนแต่ละรายวิชา แล้วยังตรงกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กล่าวถึงแนวการจัดการศึกษาในมาตราที่ 23 ที่ว่า “การจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม” นอกจากนี้ ยังตรงตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่เน้นให้ครูผู้สอนจัดให้ผู้เรียนมี กระบวนการเรียนที่หลากหลาย ได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามสภาพจริง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ จากการปฏิบัติจริงและการเรียนรู้แบบบูรณาการ (กรมสามัญศึกษา, 2545)

4. ปรัชญาทางพลศึกษาและหลักการทางพลศึกษา

จากการศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับปรัชญา ทฤษฎีการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยได้ความรู้ว่าการเรียนรู้นั้น มีความหมายสำคัญมากต่อการรับรู้ของผู้เรียนจึงต้องการวิเคราะห์ ว่าอะไร เป็นกฎของการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกปฏิบัติทักษะทางด้านพลศึกษา เนื่องจากรูปแบบ การเรียนการสอนนี้เป็นการสร้างรูปแบบเพื่อวิชาพลศึกษา จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาหลักการและ ปรัชญา รวมทั้งความหมายของคำว่าพลศึกษา ดังต่อไปนี้

ปรัชญาการสอนวิชาพลศึกษา มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาโดยรวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และสังคม ด้วยการเข้าร่วมในกิจกรรมการออกกำลังกายและกีฬา และกิจกรรมเหล่านั้น ได้รับการคัดสรรมาเป็นอย่างดีแล้ว (กรมวิชาการศึกษา, 2545)

หลักการและปรัชญาการสอนวิชาพลศึกษา ที่จะช่วยให้บรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนที่ แท้จริงได้นั้น คือ

1. กระบวนการเรียนการสอนที่นักเรียนได้ลงเล่นกีฬาหรือปฏิบัติจริงด้วยตนเองเป็นสำคัญ
2. ในขณะที่นักเรียนได้ลงเล่นกีฬาจริงด้วยตนเองนั้น นักเรียนก็จะเกิดการเรียนรู้และมี พัฒนาการในด้านต่างๆทั้ง 5 ด้านคือ 1. ด้านสมรรถภาพทางกาย 2. ด้านทักษะการกีฬา 3. ด้าน

ความรู้ความเข้าใจ 4. ด้านคุณธรรม และ 5. ด้านเจตคติ ควบคู่กันไป พร้อมๆกันไปด้วย

3. เพื่อเป็นการสนองความต้องการในการออกกำลังกายของนักเรียน เพื่อช่วยให้นักเรียนได้มีสุขภาพที่แข็งแรง มีพลานามัยที่สมบูรณ์เป็นสำคัญ

4. เลือกกิจกรรมและวิธีการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้รับประโยชน์ในด้านต่างๆให้ครบทุกๆ ด้าน

5. เพื่อให้นักเรียน ได้มีทักษะ มีความรู้ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดีที่จะทำให้นักเรียนได้มีความผูกพันกับวิชาพลศึกษา และนำผลการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาที่ได้เรียนไปแล้วนั้นไปใช้และปฏิบัติในชีวิตจริงประจำวัน

6. ครูผู้สอนวิชาพลศึกษานั้นนอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในวิชาพลศึกษาเป็นอย่างดีแล้ว ก็จะต้องเป็นผู้ที่มีอุดมคติ มีความรัก และความศรัทธาในวิชาชีพของตนเองอย่างแท้จริง โดยการทำตนและปฏิบัติตน ตามอุดมคติของการพลศึกษา เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีให้นักเรียน ได้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมตลอดเวลา

7. การใช้ประโยชน์และคุณค่าของท่านองและเนื้อร้องเพลงกราวกีฬาของท่านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี มาช่วยให้นักเรียน ได้มีความครึกครื้น สนุกสนาน ในขณะเดียวกันก็ช่วยให้ง่ายต่อความเข้าใจในความหมายและคุณค่าของการเล่นกีฬาเป็นอย่างดี

8. เน้นกระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งเพื่อให้นักเรียน ได้มีทักษะทางด้านกีฬาให้สามารถนำไปใช้เล่นได้ในเวลาว่างตามอัธยาศัยของตนเองเท่านั้น สำหรับนักเรียนที่มีความต้องการที่จะเล่นเก่งในกีฬานิกใดแต่ละอย่างนั้น ควรจะเป็นการเรียนหรือฝึกนอกเวลาเรียนต่างหาก

9. จัดกิจกรรมมุ่งเน้นให้นักเรียน ได้ลงมือเล่นและมีส่วนร่วมในสภาพการณ์ของเกมและกีฬานั้นๆด้วยความสนุกสนาน มากกว่าที่จะเน้นที่แบบฝึกทักษะเพียงอย่างเดียว

10. ครูผู้สอนวิชาพลศึกษาทุกคนควรจะต้องศึกษาหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์การกีฬาในด้านต่างๆ เช่น ในด้านสรีรการกีฬา จิตวิทยาการกีฬา สังคมวิทยาการกีฬา เวชศาสตร์การกีฬา โภชนาการการกีฬา กลศาสตร์ทางกีฬาและอื่นๆ นำมาใช้เป็นหลักแนวทางในการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาด้วยเสมอ ทั้งนี้เพราะว่าวิทยาศาสตร์การกีฬาจะช่วยบอกให้เราได้ว่า การเรียนการสอนวิชาพลศึกษาที่จะทำให้บรรลุผลดีนั้นควรมีหลักการในการสอนนักเรียนในแต่ละระดับชั้นนั้นอย่างไร เช่น วิชาสรีรวิทยาการกีฬาจะช่วยบอกให้รู้ว่า ควรจะเลือกกิจกรรมกีฬาหรือกิจกรรมการออกกำลังกายอะไร จึงจะเหมาะสมกับเพศและวัย และหลักการสำคัญที่ทำให้ให้นักเรียนได้มีความแข็งแรงนั้นมีว่าอย่างไร แล้ววิชาพลศึกษาก็จะเป็นผู้นำกิจกรรมและวิธีการที่ทำให้ร่างกายแข็งแรงเหล่านี้มาเป็นแนวทางในการสอนนักเรียนในแต่ละระดับชั้นให้เหมาะสมและเป็นผลดีในแต่ละเพศและแต่ละวัยต่อไป (วรศักดิ์ เพ็ชรชอบ, ม.ท.ป., ม.ป.ป.)

สำหรับความหมายของคำว่า พลศึกษา นั้น นักการพลศึกษาได้ให้ความหมายไว้ต่างๆ ดังนี้

Jenny (1961) ให้ความหมายของพลศึกษาว่าหมายถึง การศึกษาที่แตกต่างจากการศึกษาสาขาวิชาอื่น เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาบุคคลโดยใช้กิจกรรมทางกายที่ได้เลือกสรรแล้วมาสอนให้นักเรียนได้พัฒนาไปในด้านต่างๆ พร้อมๆกัน ดังนั้นการพลศึกษาจึงมีคุณค่ามากกว่าการเล่นหรือการออกกำลังกายเพียงอย่างเดียว

Williams (1964) ได้ให้คำจำกัดความว่า คือผลรวมของกิจกรรมของมนุษย์ที่ได้เลือกสรรแล้วอย่างเหมาะสม ตามชนิด ประเภท และนำไปสู่ผลตามที่ต้องการนั้นๆ พลศึกษาอาศัยกิจกรรมทางกายเป็นสื่อในการเรียนรู้ แต่ผลการเรียนนั้นไม่ได้เกิดเฉพาะร่างกายเพียงส่วนเดียว พลศึกษายังมีอิทธิพลทำให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่นอีกด้วย เช่น การตอบสนองทางด้านอารมณ์ สัมพันธภาพส่วนบุคคล ความเจริญในด้านพฤติกรรมทางสังคมสำหรับเด็ก การเรียนรู้ทางด้านจิตใจ รวมทั้งผลทางด้านสติปัญญา และสุนทรียภาพ เพราะขณะที่ร่างกายพัฒนาขึ้น ใจก็ได้รับการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

วรศักดิ์ เพียรชอบ (2523) กล่าวไว้ว่าพลศึกษาเป็นกระบวนการศึกษาอย่างหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้มีการเจริญองงาม มีพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม โดยอาศัยกิจกรรมพลศึกษาที่ได้เลือกสรรแล้วเป็นสื่อกลางของการเรียนรู้ และให้ข้อคิดว่าการพลศึกษาจะใช้สื่อกลาง (Medium) ที่นำมาใช้ในการเรียนการสอน โดยการจัดประสบการณ์ในด้านกิจกรรมพลศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติ และเกิดการเรียนรู้จากการที่ได้มีส่วนร่วมโดยตรง ซึ่งจะแตกต่างจากการศึกษาแขนงอื่น

วิสูตร กองจินดา (2527) ให้ความหมายของพลศึกษาตามรูปศัพท์ว่าหมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับการกีฬา การบริหารร่างกาย การเล่นเกม และการศึกษาเกี่ยวกับร่างกายโดยใช้กิจกรรมทางพลศึกษาเป็นสื่อ เพื่อมุ่งพัฒนาด้านพุทธิศึกษา ทักษะ การมีทัศนคติที่ดี เชื่อมมั่นในตนเอง มีมนุษยสัมพันธ์ สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ ประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ และมีพลานามัยดี ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาทั่วไป

บุญส่ง เอี่ยมละออ (2528) แสดงความคิดเห็นว่า พลศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญของการศึกษาทั้งหมด ซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคล สถานการณ์ ปฏิกริยาตอบสนองของกล้ามเนื้อต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งแวดล้อมต่างๆ เป็นการตอบสนองของทุกส่วนของร่างกาย ทั้งในรูปของการใช้สติปัญญา ความสามารถ และการแสดงออกด้วยการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อ

ศักดิ์ชาย ทัพสุวรรณ (2530) กล่าวว่า พลศึกษาไม่ใช่กีฬาศึกษา พลศึกษาคือ ศาสตร์ที่มีความสำคัญที่ควรแก่การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านร่างกายและการทำงานของร่างกาย

สรุปความหมายของคำว่า พลศึกษา ซึ่งนักการศึกษาต่างก็ได้เสนอแนะความหมายออกไปตามประสบการณ์และการรับรู้ของแต่ละบุคคล การพลศึกษาในที่นี้อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการศึกษาอย่างหนึ่งของการศึกษาทั่วไปที่สนับสนุนให้ผู้เรียนมีการเจริญงอกงามและมีพัฒนาการหลายด้านพร้อมๆ กัน ได้แก่ ด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์ และจิตใจ โดยใช้กิจกรรมการเคลื่อนไหวร่างกายที่เลือกสรรแล้วเป็นสื่อในการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีส่วนร่วมหรือปฏิบัติโดยตรงด้วยตนเองเท่านั้นจึงจะเกิดผล

นอกจากนี้แล้ว การพลศึกษาควรคำนึงถึงความเป็นอยู่ที่ดีของผู้เรียนด้วย ซึ่งไม่ได้หมายความแก่การมีสุขภาพที่ดีเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึง การพัฒนาวิถีทางการดำเนินชีวิต ซึ่งมีผลต่อความเป็นอยู่ที่ดี ดังนั้นการจัดการพลศึกษาในโรงเรียนควรคำนึงถึงพื้นฐานของการมีชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับร่างกายของตนเอง สมรรถภาพทางกาย โภชนาการ สิ่งแวดล้อม การเข้าใจตนเองและผู้อื่น รู้จักการเผชิญกับปัญหาและการแก้ปัญหา และสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง เป็นต้น

สรุปจะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนพลศึกษา มีความสำคัญมาก เราควรจะพัฒนาการเรียนการสอนด้านทักษะอย่างไร จึงจะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จนกระทั่งสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ อะไรเป็นกฎของการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกปฏิบัติทักษะ เราจึงควรที่จะศึกษาค้นคว้าความหมายและทฤษฎีของการเรียนการสอนทักษะ ดังต่อไปนี้

ความหมายของทักษะปฏิบัติ (Skill)

Page (1977) ได้อธิบายความหมายของทักษะว่าเป็นระบบและมีรูปแบบของการประสานต่อเนื่องกันทั้งกิจกรรมทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งจะประกอบด้วยกระบวนการรับ (ได้แก่อวัยวะรับการเรียนรู้ ด้านกลไก การใช้มือและความสามารถทางสังคม) ซึ่งขึ้นอยู่กับ เนื้อหาของทักษะนั้น

ศิลปชัย สุวรรณธาดา (2533) กล่าวถึงความหมายของทักษะว่า

1. เป็นงานหรือการกระทำที่ต้องการการเคลื่อนไหวและต้องเรียนรู้จึงจะแสดงได้ถูกต้อง เช่น ทักษะฟุตบอล ทักษะเดินร่ำ ฯลฯ
2. ทักษะหมายถึง คุณภาพของการแสดงความสามารถของผู้เรียน ซึ่งอาจจะเป็นผล

ของการกระทำ หรือลักษณะของผู้เรียน การมีทักษะจะตัดสินจากผลของการแสดงความสามารถ แต่ทักษะที่พิจารณาจากลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ ความคงเส้นคงวาของการแสดงความสามารถ การคาดการณ์ล่วงหน้า การใช้ผลย้อนกลับ (Feedback) ฯลฯ.

สรุปได้ว่าทักษะ คือคุณภาพของการแสดงการเคลื่อนไหว ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์จากการเรียนรู้หรือฝึกหัด นั่นคือ มีทฤษฎี- หลักการอะไรบางอย่างที่ทำให้การเรียนการสอนทักษะมีสัมฤทธิ์ผลที่ดี เราควรจะพัฒนาการเรียนการสอนด้านทักษะอย่างไร จึงจะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จนกระทั่งสามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง

ดังนั้นในการเรียนรู้ทักษะ ร่างกายจะเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในการฝึกอย่าง ผสมผสาน เช่น การเล่นฟุตบอล บาสเกตบอล หรือการเล่นเทนนิส เป็นต้น การเรียนรู้ทักษะจึงต้องอาศัยการประสานงานกันอย่างกลมกลืนระหว่างการรับรู้และการเคลื่อนไหวของร่างกายในการฝึกหัด ซึ่งมีหลักที่สำคัญดังต่อไปนี้ (บุญศรี คำชาย, 2544; สมบัติ กาญจนกิจ และ สมหญิง จันทรุไทย, 2542)

1) ขั้นตอนการเรียนรู้ จะต้องประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้น ดังนี้

- ขั้นของการทำความเข้าใจ ผู้เรียนจะต้องทำความเข้าใจสิ่งที่ต้องทำ มองเห็นลำดับของการกระทำ รู้สัญญาณของการเริ่มต้นการเคลื่อนไหว ความต่อเนื่อง
- ขั้นของการสัมพันธ์ ขั้นนี้เป็นขั้นของการเชื่อมโยงสิ่งเร้าเข้ากับการตอบสนอง สิ่งเร้าอาจเป็น ภาพ การเคลื่อนไหวของวัตถุหรือบุคคล และการตอบสนองอาจแสดงออกด้วยท่าทาง หรือด้วยคำพูด ซึ่งในขั้นนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงขึ้น 2 ประการ คือ ประการแรกทักษะบางส่วนที่ยังไม่ก้าวหน้าเต็มที่ จะถูกนำมาใช้จนกระทั่งคล่องแคล่วและรวดเร็ว ประการที่สอง ทักษะย่อย หลายหน่วยจะถูกผสมผสานเข้าด้วยกันเป็นทักษะรวม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองที่เป็นไปตามลำดับ และเมื่อต้องแสดงออกก็จะเคลื่อนไหวได้ง่ายขึ้น
- ขั้นของการแสดงออกอย่างเป็นอัตโนมัติ ขั้นนี้เป็นขั้นของการบรรลุถึงจุดสูงสุดของการเรียนรู้ในขั้นที่สอง ซึ่งจะถูกฝึกให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญมากขึ้น ความเร็วในการแสดงออกจะเพิ่มขึ้น

เงื่อนไขในการเรียนรู้ทักษะที่ต้องคำนึงถึงมีอยู่หลายประการคือ เงื่อนไขภายในบุคคลที่มีอิทธิพลอยู่ก่อนซึ่งอาจรบกวนหรือส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะใหม่ก็ได้ และเงื่อนไขภายนอกบุคคล เช่น คำอธิบายหรือสาธิต ความชำนาญของผู้สอน การให้ข้อมูลย้อนกลับภาพ

2) ลักษณะของการฝึก ช่วงเวลา สภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์ของการฝึก

วิธีการฝึกแยกหรือฝึกรวม ควรจะเลือกฝึกแบบใดดี Travers (1972) (อ้างถึงในบุญศรี คำชาย 2534) และ Davies, 1971 (อ้างถึงในทิสนา แคมมณี, 2545) กล่าวว่า หากส่วนย่อย

แต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กัน วิธีที่ดีที่สุดที่จะสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับทักษะคือการฝึกรวม ส่วนอีกวิธีหนึ่ง Welford (1968) (อ้างถึงใน กุญชรีย์ คำชาย 2534) เสนอว่า ควรใช้วิธีฝึกแยกส่วน แบบก้าวหน้า วิธีนี้ เป็นการเรียนรู้ทักษะย่อยทีละส่วน แต่เวลาฝึกให้รวม กันไป ซึ่งตรงกับ Harrow (1972) (อ้างถึงใน ทิศนา แจมมณี, 2545) คือให้เริ่มฝึกจากระดับที่ซับซ้อนน้อย ไปจนถึง ระดับที่ซับซ้อนมาก นอกจากนี้ มีการฝึกแบบที่ต้องอยู่ภายใต้ความควบคุมของครูผู้สอนหรือ ผู้ฝึกทักษะ ช่วยพัฒนาทั้งทักษะความคิดสร้างสรรค์ และความอดทนให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน ซึ่งเป็น แนวคิดของ Simpson (1972) (อ้างถึงใน ทิศนา แจมมณี, 2545)

สรุปการเรียนการสอนหรือการฝึกทักษะทางพลศึกษา สามารถทำได้ทั้งฝึกรวม ฝึกแยก และให้ข้อมูลย้อนกลับ และขั้นตอนในการเรียนรู้พลศึกษา จะต้องประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้น คือ ขั้นของการทำความเข้าใจ ขั้นของการสัมพันธ์เชื่อมโยงสิ่งเร้าเข้ากับการตอบสนอง และ ขั้นของการแสดงออกอย่างเป็นอัตโนมัติ ต่อไปจะกล่าวถึงพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับแรกของประเทศไทย

5. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับแรกได้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการ โดยลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 14 ก ในวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2542 เหตุผลที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ เพราะ ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และสนับสนุนให้เอกชนต้องจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้ คู่คุณธรรม จัดให้มี กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับ การเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยใน ศิลปวิทยาการต่างๆ เร่งรัดการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนา วิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งในการจัดการศึกษาของ รัฐให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นและเอกชน จึงสมควรบัญญัติว่าด้วย การศึกษาแห่งชาติ เพื่อเป็นกฎหมายแม่บทในการบริหารและจัดการศึกษา อบรมให้สอดคล้องกับ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยดังกล่าว จึงต้องมีพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 นี้ขึ้น

ต่อมาเมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 119 ตอนที่ 123 ก ในวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2545 เหตุผล ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติ

ฉบับนี้ขึ้น เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายปฏิรูประบบราชการ โดยให้แยกภารกิจ เกี่ยวกับงานด้าน ศิลปวัฒนธรรม ไปจัดตั้งเป็นกระทรวงวัฒนธรรม โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุง การบริหารและ การจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 45-46)

สาระสำคัญนั้นผู้วิจัยขอสรุปเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับแนวการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมี สาระสำคัญดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ

หมวดนี้มีสาระที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ดังนี้

มาตรา 6 : ลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 : เป้าหมายกระบวนการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและ ส่งเสริม สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้ง ส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้ อันเป็นสากล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

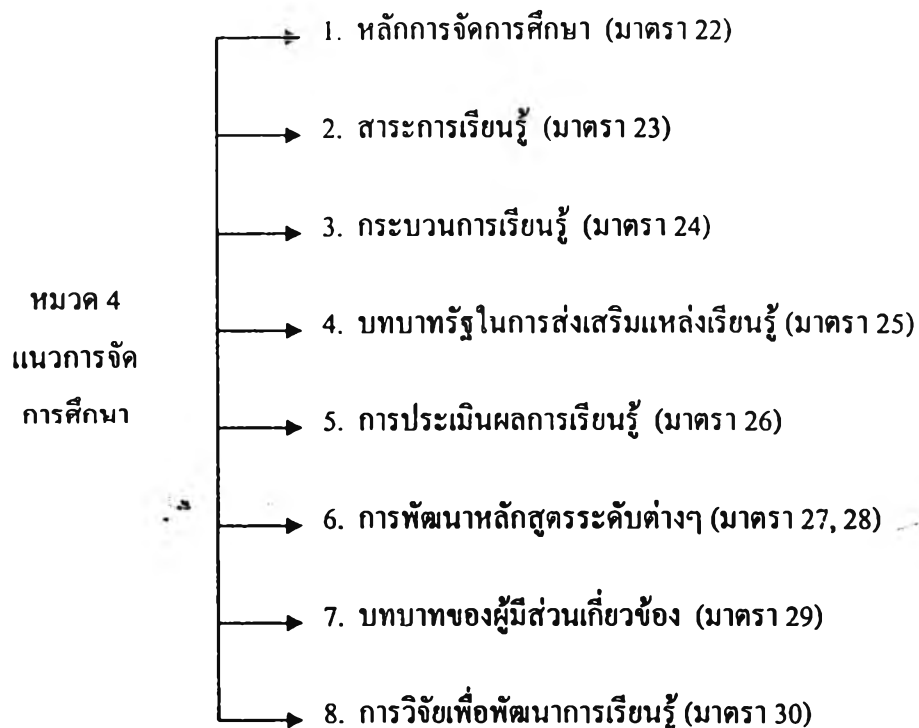
นอกจากนี้ในมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบุไว้ว่าให้ มีการจัดการศึกษารูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อรรถาศัยและในมาตรา 16 กำหนดให้การศึกษาในระบบ มี 2 ระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และ การศึกษาระดับอุดมศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วยการศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่า 12 ปี ก่อน ระดับอุดมศึกษา

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

สาระของหมวดนี้ครอบคลุมหลัก สาระ และกระบวนการจัดการศึกษาที่เปิดกว้างให้ แนวทางการมีส่วนร่วมสรรค์สร้างวิสัยทัศน์ใหม่ทางการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบ

โรงเรียน สาระเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดตามหมวดนี้เริ่มตั้งแต่มาตรา 22 ถึงมาตรา 30 มีสาระสำคัญ 8 สาระ ดังแผนภาพที่ 1 ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงแนวการจัดการศึกษาที่มีสาระสำคัญ 8 เรื่อง

มาตรา 22 : หลักการจัดการศึกษา ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 : การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องต่อไปนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติและสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

(4) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาอย่างถูกต้อง

(5) ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 : การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และ ความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการต่างๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 26 : การประเมินผลการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ สังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่กันไปตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรร โอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวรรคหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

มาตรา 27 : ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดี

ของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 28: หลักสูตรการศึกษาตามระดับต่างๆ ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ

สาระของหลักสูตรทั้งที่เป็นวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

สรุปจะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระบบการจัดการศึกษาของประเทศไทยเป็นอย่างมาก กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การใฝ่รู้ อย่างต่อเนื่อง การบูรณาการความรู้ต่างๆอย่างสมดุล ทั้งความรู้และ คุณธรรม โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีทักษะและกระบวนการเรียนรู้เหล่านั้นติดตัวผู้เรียนไป เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ซึ่งต่อไปจะกล่าวถึง หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

6. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544

กรมวิชาการ (2545) ได้ให้รายละเอียดของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ดังนี้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ / กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยม และมีสาระการเรียนรู้เป็นการกำหนดองค์ความรู้ที่เป็นเนื้อหาสาระครอบคลุมการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 12 ปี เป็นหลักสูตรที่จัดต่อเนื่อง 12 ปี ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยจัดแบ่งเป็น 4 ช่วงชั้น ชั้นละ 3 ปี ดังนี้

ช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

ช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับคุณภาพ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน(Standard-Based Curriculum) เพื่อใช้เป็นหลักในการกำกับดูแล ตรวจสอบ และประเมินผลในด้านคุณภาพการศึกษา

มาตรฐานการเรียนรู้ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะ อันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้น

ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้ มีการกำหนดมาตรฐานไว้ดังนี้

มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มวิชา ส่วนกลางกำหนดไว้ หมายถึงผลการเรียนรู้ของกลุ่มวิชาต่างๆ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน หลังจากที่ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้กลุ่มวิชาดังกล่าวครบ 12 ปี มีดังต่อไปนี้

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ส่วนกลางกำหนดให้ หมายถึงผลการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนหลังจากที่ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้กลุ่มต่างๆ เมื่อจบชั้น ป.3 ป.6 ม.3 และ ม.6

มาตรฐานการเรียนรู้รายปี/รายภาค สถานศึกษากำหนดเอง หมายถึงผลการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนหลังจากที่ได้ผ่านการกระบวนการเรียนรู้ในระดับรายวิชาของแต่ละกลุ่มวิชา ซึ่งจัดเป็นรายปี/รายภาค

มาตรฐานการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ สถานศึกษากำหนดเอง หมายถึงผลการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนหลังจากที่ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้เนื้อหาใดเนื้อหาหนึ่งหรือหน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วย หรือการจัดการเรียนรู้แต่ละแผน

นอกจากนี้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังได้กำหนดสาระการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ตามที่กำหนดไว้ในจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วย 8 กลุ่มวิชา ดังนี้ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาอังกฤษ

มาตรฐานเฉพาะสาระการเรียนรู้กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา มีดังต่อไปนี้

สาระที่ 1: การเจริญเติบโตและการพัฒนาการของมนุษย์

มาตรฐาน พ 1.1: เข้าใจธรรมชาติของการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของมนุษย์

สาระที่ 2: ชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน พ 2.1: เข้าใจและเห็นคุณค่าของชีวิต ครอบครัว เพศศึกษา และมีทักษะในการดำเนินชีวิต

สาระที่ 3: การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทยและกีฬาสากล

มาตรฐาน พ 3.1: เข้าใจ มีทักษะในการเคลื่อนไหว กิจกรรมทางกาย การเล่นเกม และกีฬา

มาตรฐาน พ 3.2: รักการออกกำลังกาย การเล่นเกมและการเล่นกีฬา ปฏิบัติเป็น

ประจำอย่างสม่ำเสมอ มีวินัย เคารพสิทธิ กฎ กติกา มีน้ำใจนักกีฬา มีจิตวิญญาณในการแข่งขัน และชื่นชมในสุนทรียภาพของการกีฬา

สาระที่ 4: การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพ และการป้องกันโรค

มาตรฐาน พ 4.1: เห็นคุณค่า และมีทักษะในการสร้างเสริมสมรรถภาพเพื่อสุขภาพ การดำรงสุขภาพ การป้องกันโรค และการสร้างเสริมสมรรถภาพเพื่อสุขภาพ

สาระที่ 5: ความปลอดภัยในชีวิต

มาตรฐาน พ 5.1: ป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ การใช้ยาเสพติด และความรุนแรง

จะเห็นได้ว่า มาตรฐานการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษามี 5 สาระ 6 มาตรฐาน (สาระที่ 3 มี 2 มาตรฐาน) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเฉพาะมาตรฐานที่ 3 และมาตรฐานที่ 4 ไปจัดทำ สาระการเรียนรู้พลศึกษา (กรมวิชาการ, 2544) และสามารถนำไปกำหนดสาระการเรียนรู้รายปี ได้ต่อไปอีก ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ดังต่อไปนี้

สุขภาพ มีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี (Well Being) ของคนแต่ละคนและสังคม สุขภาพจึงหมายถึงรวมทั้งมิติด้านความเจริญเติบโตและพัฒนาการของบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และจิตวิญญาณ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนโดยรวม สุขศึกษาและพลศึกษา มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาสุขภาพและสมรรถภาพของมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ ความสมดุล และมีคุณภาพ ให้ผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้และเกิดการพัฒนาเกี่ยวกับความมั่นใจ ในตนเอง ความสามารถของตนเอง เกิดวิธีการเรียนรู้ด้วยพลัง มีความสามารถในการนำความรู้และทักษะไปประยุกต์ เกิดความตระหนักและความรับผิดชอบต่อสุขภาพ และสมรรถภาพทางกายของตนเอง สามารถตัดสินใจและเลือกวิธีปฏิบัติในการดูแลสุขภาพ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการสร้างความมั่นใจในชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและความปลอดภัยของผู้อื่นบน พื้นฐานของความเป็นไทย

สุขศึกษาและพลศึกษาเป็นการศึกษาด้านสุขภาพที่มีเป้าหมาย เพื่อการดำรงการสร้างเสริมสุขภาพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ครอบครัว และชุมชนให้ยั่งยืน

สุขศึกษา มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาพฤติกรรมด้านความรู้ เจตคติ คุณธรรม ค่านิยม และการปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพควบคู่ไปด้วยกัน

พลศึกษา มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนารวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และสังคม ด้วยการเข้าร่วมในกิจกรรมการออกกำลังกายและกีฬา และกิจกรรมเหล่านั้นได้รับการคัดสรรมาเป็นอย่างดีแล้ว

สุขศึกษาและพลศึกษาจึงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความสามารถในการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ จนมีวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดี โดยให้มีทั้งความรู้ ความเข้าใจ ทักษะหรือกระบวนการ และคุณธรรม

จริยธรรม คำนึงตามแนวการจัดการศึกษาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2544 และตามจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ผลรวมสุดท้ายคือ ผู้เรียนเกิดการพัฒนาที่เป็นองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (holistic)

ในการเรียนรู้สุขศึกษา ผู้เรียนจะได้รับการกระตุ้นและจูงใจให้กำหนดเป้าหมายที่เป็นจริง และมีคุณค่าในการพัฒนารูปแบบของวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดี พัฒนาทักษะการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม รู้จักการสร้างความรักใคร่ชอบและสัมพันธ์ภาพที่ดีกับคนอื่น ทั้งที่โรงเรียน ที่บ้านและในชุมชน ทั้งชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัยและชุมชนอื่นๆ ที่แตกต่างกันออกไป ได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน และยอมรับในความแตกต่างนั้น เกิดการพัฒนาความสามารถในการเผชิญกับปัญหาท้าทาย ความเครียด ความกดดัน ความขัดแย้ง และการสร้างเสริมสุขภาพ

ในการเรียนรู้พลศึกษา ผู้เรียนจะได้รับโอกาสให้เข้าร่วมในกิจกรรมทางกายและกีฬาทั้งประเภทบุคคล และประเภททีมอย่างหลากหลายทั้งของไทยและสากล กิจกรรมทางกายและกีฬาต่างๆ ช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามศักยภาพด้านความเจริญเติบโตและพัฒนาการทางกาย ได้ปรับปรุงสุขภาพ และสมรรถภาพทางกาย เกิดการพัฒนาทักษะกลไกอย่างเต็มที่ ได้เรียนรู้ถึงความสำคัญของการฝึกฝนตนเองตามกฎ กติกา ระเบียบและหลักการทางวิทยาศาสตร์ ได้แข่งขันและได้ทำงานร่วมกันเป็นทีม ได้รับประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองโดยตรงตามความถนัด และความสนใจ ได้ค้นหาความพึงพอใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย กีฬา กิจกรรมนันทนาการ และกิจกรรมสร้างเสริมสมรรถภาพทางกาย และรักษาการออกกำลังกาย (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, 2543 ; กรมวิชาการ, 2544 ; ประเวศ วะสี, 2544)

การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษาในสถานศึกษา ได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เกิดการพัฒนาระบบจากสาระต่างๆ คือ การเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์ ชีวิตและครอบครัว การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทยและกีฬาสากล การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพ การป้องกันโรค และความปลอดภัยในชีวิต รวมทั้งสามารถจัดให้สอดคล้องเชื่อมโยง บูรณาการกับสาระการเรียนรู้อื่นๆ อีก 7 กลุ่มและยังนำไปจัดเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อการเติมเต็มให้แก่ผู้เรียนได้อีกด้วย

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา จึงควรมีวิธีการจัดการเรียนการสอนกับระดับความสามารถ ความต้อง และความสนใจของผู้เรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนควรให้สอดคล้องกับลักษณะของวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมสากล โดยได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากบ้าน ชุมชนและท้องถิ่นไปพร้อมกัน

ยุทธศาสตร์กระบวนการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

ในการพัฒนาผู้เรียนให้ครบถ้วนนั้น จำเป็นต้องใช้ยุทธศาสตร์กระบวนการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการพัฒนาทุกด้านเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ทางด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา สังคม และจิตวิญญาณ กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาได้กำหนดกรอบการใช้ยุทธศาสตร์กระบวนการเรียนการสอน 3 ประการ คือ

1. ยุทธศาสตร์กระบวนการคิด
2. ยุทธศาสตร์กระบวนการปฏิบัติ
3. ยุทธศาสตร์กระบวนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม

สรุปได้ว่าปรัชญา แนวคิด และเป้าหมายของวิชาพลศึกษามุ่งพัฒนาพฤติกรรม 5 ด้านของผู้เรียน ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2544)

1. พัฒนาการด้านความรู้ (Cognitive Domain) เป็นความสามารถในการใช้ ทักษะทางสติปัญญาที่แสดงออกมาเป็นความเข้าใจ ความสามารถในการวิเคราะห์ จดจำ ตีความ แปลความ แก้ปัญหา ประเมินผล ฯลฯ
  2. พัฒนาการด้านเจตคติ (Affective Domain) เป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับความสนใจ การเห็นคุณค่า ความนิยมชมชอบ อันแสดงถึงอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ
  3. พัฒนาการด้านทักษะ (Psychomotor or Skill Domain) เป็นพัฒนาการที่เกิดจากการทำงานประสานสัมพันธ์กันระหว่างระบบประสาทกับกล้ามเนื้อที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวที่มีประสิทธิภาพ
  4. พัฒนาการด้านสมรรถภาพทางกาย (Physical Fitness Domain) เป็นความสามารถของร่างกายในการปฏิบัติหน้าที่ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสงวนพลังงานไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน ยามว่างและยามเข้าร่วมกิจกรรมการออกกำลังกายได้หลากหลายรูปแบบ
  5. พัฒนาการด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์หรือด้านสังคม (Social Domain) เป็นความสามารถในการปรับตัว การเป็นผู้นำผู้ตาม การปฏิบัติตามกฎ กติกา ระเบียบ วินัย อดทน ยุติธรรม ซื่อสัตย์ มีน้ำใจนักกีฬา มีคุณธรรม จริยธรรม ฯลฯ
- พัฒนาการของพฤติกรรมทั้ง 5 ด้านของผู้เรียนเป็นผลรวมการเปลี่ยนแปลงของบุคคลที่มีสาเหตุมาจากการเกิดประสบการณ์ตรงในการเข้าร่วมกิจกรรมการเคลื่อนไหวการออกกำลังกายและการเล่นกีฬาชนิดต่าง ๆ ที่รวมเรียกว่า กิจกรรมพลศึกษา (Physical Activity)

สรุปได้ว่าผู้เรียนและลักษณะกระบวนการเรียนรู้ ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จะทำให้ได้ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์

ผู้เรียนที่พึงประสงค์ คือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข

คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมี คุณภาพ มีจิตใจที่คิงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็น และสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

คนเก่ง คือคนที่มีสมรรถภาพสูง ในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่ง หรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษา ศิลป ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตน สังคม และประเทศชาติได้

คนมีความสุข คือคนที่มี สุขภาพ ดีทั้งกาย และจิต เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสระภาพปลอดภัยจากการตกเป็นทาสของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ

จุดหมายสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 คือ การพัฒนาคุณภาพของคนไทยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ ทุกฝ่ายต้องส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้เรียนมีโอกาสได้คิด ทำ ทบทวน พิสูจน์ผล แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง พึ่งพาตนเองได้ เนื่องจากใฝ่หาความรู้ได้เอง และใช้ความรู้ทางสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

การปฏิรูปการเรียนรู้จึงมีผลกระทบโดยตรงต่อวิธีการสอนของครูผู้สอน เพราะการสอนเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน จากผลการวิจัยเรื่องประสิทธิภาพของมัธยมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2530) มีข้อค้นพบประการหนึ่งว่า กระบวนการเรียนการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมการสอนของผู้สอนมีส่วนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ การเรียนของนักเรียนโดยตรง

โกวิท ประวาลพฤษย์ (2532) กล่าวถึงการสอนของครูสมัยก่อนว่าบอกทฤษฎี บอกเทคนิค บอกวิธีสอนแล้วนำไปใช้ แต่ครูยุคใหม่ จะต้องสอนแบบย้อนศร กล่าวคือ เปิดโอกาสให้เด็กๆ ปฏิบัติการเรียนรู้ได้หลายๆ แก่นมุม หลายๆ ด้าน หลายๆ เรื่อง แล้วนำมาสรุปเป็นความคิดรวบยอด นำความคิดรวบยอดของหลายคนมาผูกโยงกันเข้าเป็นหลักการ เป็นทฤษฎี แล้วนำไปใช้ประโยชน์ นั่นคือผู้เรียนเป็นผู้สร้างทฤษฎี สร้างหลักการ สร้างความรู้

สรุป จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและ หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน มักกล่าวถึง ความรู้คู่คุณธรรม จริยธรรม หลายมาตรา จึงเป็นเรื่องที่ครูผู้สอน ต้องตระหนักและเพียรหาวิธีการ ที่จะสอนให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตร ผู้วิจัยจึงนำ คุณธรรม และ จริยธรรม มาเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบในการวิจัยครั้งนี้ โดยจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

7. คุณธรรม จริยธรรม

เนื่องจากในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (หมวด 5 มาตรา 81 และ 78) ได้ระบุว่า รัฐต้องจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม

ดังนั้นผู้วิจัยจึงรวบรวมศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร งานวิจัย นำมาสรุปวิเคราะห์ได้ ดังต่อไปนี้

คุณธรรม (Virtue) หมายถึง คุณงามความดีที่สั่งสมอยู่ในจิตใจ โดยอาศัยประสบการณ์ การเรียนรู้ และความเคขชิน ซึ่งแสดงออกมาทางกาย วาจา ใจ เป็นลักษณะที่ดีและเป็นคุณประโยชน์ต่อ ตัวบุคคลที่ได้ประพฤติปฏิบัติ และคิดในทางที่ถูกต้องดีงาม พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2529) และส่วนใหญ่คุณธรรมจะมีรากฐานมาจากพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปไว้ในด้านปรัชญาการศึกษา ตามแนวพุทธศาสตร์ ดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งคุณธรรมที่ปรากฏทั่วไป มักมุ่ง 2 ลักษณะ ดังนี้คือคุณธรรม สำหรับการอยู่ร่วมกัน มีปัญญา ใช้เหตุผล เห็นคุณค่า และสืบทอด ศิลปวัฒนธรรมไทย มีความจงรักภักดีใน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รู้คุณค่าของภาษา ศาสนา รักหวงแหนและสนับสนุนหาทาง ป้องกันประเทศชาติ คุณธรรมสำหรับการครองตน คือ ซื่อสัตย์ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ยุติธรรม ภูมิใจใน ความเป็นไทย ใฝ่ศึกษา มีเมตตา กรุณา มีหิริ-โอตตปละ ฯลฯ

จริยธรรม (Morals) หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรง ชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม อยู่ในสภาพ แวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของ ความดี ความถูกต้อง ความควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อยและเป็น ประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยสำนึกที่จะใช้สิทธิและ หน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์ (ประภาศรี สีหอำไพ, 2536 ; กรมวิชาการ, 2541)

องค์ประกอบของจริยธรรม (Moral Elements) จริยธรรมที่เป็นเครื่องกำหนดหลักปฏิบัติ ในการดำรงชีวิต เป็นแนวทางให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย ประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง การหย่อนระเบียบวินัย

ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคล จึงถือเป็นการแสดงออกของบุคคล

2. สังคม (Society) การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผน ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ค้ำจุน มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนอิสระเสรี (Autonomy) ความมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับ ก่อให้เกิดความอิสระ สามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต มีความสุขอยู่ในระเบียบวินัยและสังคมของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองครองธรรม เป็นการรวมทั้งด้านความรู้สึกและเหตุผล

ยุทธศาสตร์กระบวนการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

เป็นกระบวนการที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึก เกิดการยอมรับ และเห็นคุณค่าสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวนักเรียนเอง และสามารถปฏิบัติตนตามแบบอย่างสม่ำเสมอด้วยความภาคภูมิใจ โดยไม่มีการบังคับ มีขั้นตอนปฏิบัติตนตามแบบอย่างสม่ำเสมอด้วยความภาคภูมิใจ โดยไม่มีการบังคับ มีขั้นตอนปฏิบัติ ดังตารางที่ 1 ดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544)

ตารางที่ 1 ยุทธศาสตร์กระบวนการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

ขั้นตอน	พฤติกรรมบ่งชี้	การจัดการเรียนการสอน
สังเกต ตระหนัก	- ระบุได้ว่า การกระทำใดเหมาะสมและ ไม่เหมาะสมจากสถานการณ์ที่กำหนดให้ - ยกตัวอย่างการกระทำอื่นๆที่เหมาะสม และไม่เหมาะสมจากสถานการณ์ที่ กำหนด	- นำสถานการณ์ ตัวอย่างการกระทำที่เหมาะสม ไม่ เหมาะสม ให้ผู้เรียนดูแล้วให้นักเรียนพิจารณาการ กระทำทั้งสองอย่างและรับรู้ความหมายจำแนกการ กระทำที่แตกต่างกัน
ประเมิน เชิง เหตุผล	วิเคราะห์ วิจักษ์ และสรุปเชิงเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย เหมาะสมไม่เหมาะสม ดี ไม่ดี ได้ ไม่ได้	- ใช้กระบวนการกลุ่มวิเคราะห์ วิจักษ์ การกระทำ ของผู้เล่นกีฬา หรือบุคคลในสถานการณ์ตัวอย่างว่า เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย หรือเหมาะสม ไม่เหมาะสม หรือไม่เพราะเหตุใด
วางแผน ปฏิบัติ	- กำหนดเวลาและสิ่งที่จะปฏิบัติ สำหรับตนเองได้	- ผู้เรียนกำหนดแนวทางการปฏิบัติในสถานการณ์จริง โดยมีผู้สอนร่วมรับทราบข้อปฏิบัติและสนับสนุน
ปฏิบัติ ด้วย ความ ชื่นชม	- ปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดให้อย่าง ภาคภูมิใจและสง่างาม	- ผู้เรียนปฏิบัติตามแนวทางที่เข้าใจโดยผู้สอนให้ การเสริมแรงระหว่างผู้เรียนปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียน บังเกิดความเชื่อมั่นยินดี - ผู้เรียนบันทึกกิจวัตรประจำวันของตนเอง ตาม แนวทางที่กำหนดไว้ ส่งผู้สอนตรวจเดือนละครั้งและ ชื่นชมหรือให้คำแนะนำ
ปฏิบัติ เองโดย ไม่มีแบบ	- ปฏิบัติการได้ด้วยตนเอง	- ผู้เรียนฝึกปฏิบัติโดยไม่ต้องทำให้ดูและให้ฝึกปฏิบัติ ให้ครบถ้วนกระบวนการทำงานตั้งแต่ต้นจนจบด้วย ตัวผู้เรียนเองผู้สอนเพียงแต่คอยให้คำแนะนำแก้ไข
ฝึกหัดจน ชำนาญ	- ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง คล่องแคล่ว	- ผู้เรียนปฏิบัติด้วยตนเอง ไปเรื่อยๆ เพื่อให้เกิดความ ชำนาญ หรือทำได้เองโดยอัตโนมัติซึ่งอาจเป็นผลงาน ชิ้นเดิมหรืองานที่คิดชิ้นใหม่ก็ได้

8. สมานธิ

ความรู้และความหมายเกี่ยวกับสมานธิมีดังต่อไปนี้

สมานธิ ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2530) หมายถึงความตั้งมั่น
แห่งจิต ความสำรวมใจให้แน่วแน่เพื่อเพ่งเล็งสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยพิจารณาอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เกิด
ปัญญาเห็นแจ้ง ในสิ่งนั้น

พระเทพเวที (ประยูทธ ปยุตโต, 2531)ให้ความหมายของสมาธิว่า หมายถึงความเข้มแข็ง มั่นคงสงบแน่วแน่ของจิตใจ และการฝึกรวมคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพของจิตใจทั้งหมด พระภิกษุญาณพิศาลเถร (พุทธ ฐานิโย, 2531) ให้ความหมายของสมาธิไว้ว่า สมาธิคือความตั้งใจมั่น ศิลปชัย สุวรรณธาดา (2534) ให้ความหมายว่า สมาธิ คือการรวมความตั้งใจ สุชาติ โสภประยูร (2535) กล่าวว่า สมาธิคือความตั้งใจมั่นแห่งจิต หรือภาวะที่จิตตั้งใจมั่น หรือความมี ใจตั้งใจมั่น หรือความสำรวมใจให้แน่วแน่ หลวงวิจิตรวาทการ (3536) กล่าวว่า สมาธิเป็นบ่อเกิดแห่งกำลังอย่างสำคัญ เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ มีอำนาจเพิ่มพูนกำลังงานของเราให้มากขึ้น คือจะช่วยให้เราทำงานได้รวดเร็ว แต่เหนื่อยน้อย เป็นความตั้งใจแน่วแน่อยู่ในสิ่งที่ตนกำลังคิดกำลังทำ

แพทย์พงษ์ วรพงศ์พิเชษฐ (2544) กล่าวว่า สมาธิหมายถึง ความตั้งใจมั่นของจิต สภาวะที่จิตแน่วแน่นอยู่กับอารมณ์อันใดอันหนึ่ง ไม่ซัดส่าย ฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ พระราชพรหมยานเถร (2545) กล่าวว่า สมาธิ คือการตั้งใจไว้ หรือว่าการทรงอารมณ์ไว้ คิดไว้อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ อย่างน้อยใช้เวลาได้มากก็ตามหรือน้อยก็ตาม นี่ถ้าหากว่าเราคิดในสิ่งที่ชั่ว เป็นการประทุษร้ายตนเอง หรือบุคคลอื่น ๆ ให้ได้รับความลำบาก อย่างนี้เรียกว่า “ มิจฉาสมาธิ ” แต่ถ้าคิดให้จิตเรา หรือเรามีความสุขเป็นไปตามทำนองคลองธรรมอย่างนี้เรียกว่า “ สัมมาสมาธิ ”

สรุป จากความหมายของสมาธิที่รวบรวมมาทั้งหมด สรุปได้ว่า สมาธิหมายถึง ความตั้งใจมั่นแน่วแน่ของจิตในสิ่งที่กำหนด และปฏิบัติตามนั้น

ประโยชน์ของการฝึกสมาธิ

สุรัต แสงสว่าง (2545) กล่าวถึงสาเหตุที่ควรฝึกทำสมาธิ เนื่องจากทำสมาธิเพื่อให้เกิดพลังใจที่ตั้งมั่นมากขึ้น คือให้มีพลังขึ้นเหมือนอย่างเดียวกับการออกกำลังกายเพื่อให้มีร่างกายแข็งแรงใจ (จิต) ก็เหมือนกัน เมื่อหัดสมาธิอยู่บ่อยๆ แล้วทำให้จิตมีพลังเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ สมาธิ ยังมีประโยชน์ดังต่อไปนี้(พระศรีวิสุทธิกวี พิจิตร ฐิตวณ โณ), 2527; พระราชวรมนี (ประยูทธ ปยุตโต), 2529; เฉก ณะสิริ, 2529 ; พระเทพเวที (ประยูทธ ปยุตโต), 2531; พระธรรมปิฎก, 2542; แพทย์พงษ์ วรพงศ์พิเชษฐ, 2544; สุจิตรา อ่อนค้อม, 2544 ; พระราชพรหมยาน, 2545) สมาธิช่วยพัฒนาสุขภาพจิต และบุคลิกภาพ ทำให้เป็นคนมีสุขภาพจิตดี สุขภาพ นิมมवलเข้มแข็งแต่อ่อนโยน มีเมตตากรุณา ไม่หุนหุนใจง่าย รู้จักตนเองและผู้อื่นตามความเป็นจริง รู้จักทำใจให้สงบและสะกดยั้งผ่อนคลายความทุกข์ที่เกิดขึ้นในใจได้ คลายความเคร่งเครียด วิตกกังวล มีความมั่นคงทางอารมณ์ และมีภูมิคุ้มกันโรคทางจิตสมาธิเป็นพื้นฐานสำหรับการเจริญสติปัญญาหรือวิปัสสนา เพื่อหลุดพ้นจากกิเลสหรือความทุกข์ทั้งปวง ซึ่งแบ่งเป็น 4 ข้อ ดังนี้

- ประโยชน์ในระดับต้น สามารถระงับกิเลสได้เป็นครั้งคราว

- ประโยชน์ระดับสูง เป็นการเตรียมจิตใจพร้อมที่จะใช้ปัญญาพิจารณาสภาวะ

ตามความเป็นจริงจนเห็นแจ้งในกฎของไตรลักษณ์(อนิจจัง: ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกไม่ทรงตัว มีเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา เช่น มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทุกขัง เมื่อมีชีวิตอยู่ ก็พบกับความทุกข์ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ เช่นทุกข์จากการเจ็บป่วยพรัดพราก ไม่จากเป็นก็จากตาย ปรารถนาสิ่งใด ไม่ได้สิ่งนั้น ฯลฯ อนัตตาทุกสิ่งในโลกย่อมสลายไปเช่นมนุษย์หรือสัตว์ต้องตาย บ้านเรือนก็ผุพังสลายไป

- ประโยชน์ในแง่ของการสร้างพลังจิต แสดงฤทธิ์ได้ คือการฝึกจิตให้มีปัญญา มีความสามารถพิเศษเหนือวิสัยสามัญชน (ถ้าปฏิบัติอย่างเคร่งครัด) เช่น หูทิพย์ ตาทิพย์ ทายใจคนได้ ระลึกชาติได้ประโยชน์ในแง่ของการบรรลुरुธรรมะตามลำดับขั้นในพระพุทธศาสนา เช่น พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ (ขึ้นอยู่กับความเคร่งครัดในการปฏิบัติสมาธิของแต่ละบุคคล) สมาธิทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง ทำให้หายจากโรคต่างๆ ได้ เช่น โรคปวดศรีษะจากความเครียด โรคหัวใจ โรคระบบทางเดินอาหาร โรคจิต โรคประสาท สมาธิทำให้ความจำดี แม่นยำ มีความมั่นคงทางอารมณ์ ทำให้การเรียนรู้เพิ่มพลังทางจิต สามารถควบคุมตนเองได้ดีขึ้น มีสติสัมปชัญญะ พร้อมทั้งจะเผชิญเหตุการณ์ต่างๆ และสามารถแก้ไขสถานการณ์คับขันได้นอนหลับง่าย หลับสนิท ไม่ฝันร้าย กำหนดให้ตื่นหรือนอนหลับได้ตามเวลาที่ต้องการประโยชน์ของสมาธิในการกีฬา ทำให้การเล่นหรือแข่งขันกีฬา มีประสิทธิภาพสูง เกื้อกูลแก่สุขภาพทางกาย เช่น ชะลอความแก่ ทำให้อ่อนกว่าวัย สมาธิช่วยส่งเสริมสุขภาพกายและใจแก้ไขโรคได้ ร่างกายและจิตใจอาศัยกันและมีอิทธิพลต่อกัน เมื่อกายไม่สบาย จิตใจก็พลอยอ่อนแอ เศร้าหมองขุ่นมัว ครั่นเสียวใจไม่มีกำลังใจก็ยิ่งทำให้โรคทางกายนั้นทรุดหนักลงไปอีก ถ้าจิตใจเข้มแข็ง ถึงกายเจ็บป่วยก็ไม่สบายแต่กายเท่านั้น จิตใจไม่พลอยป่วยไปด้วยทำให้หายป่วยได้เร็วขึ้น การใช้สมาธิ โดยทั่วไปมีการนำสมาธิไปใช้ ในชีวิตประจำวัน 3 อย่าง ดังต่อไปนี้

1. เพื่อใช้ระงับอารมณ์ ระงับกิเลส จะไม่ตกอยู่ในอำนาจของอารมณ์ กิเลส ที่เป็นความรัก ความเกลียดชัง หรือความหลงทั้งหลาย จะสามารถสงบใจได้ รักษาใจให้ไม่เป็นอันตรายต่อการเรียน การงาน กฎหมาย และศีลธรรม ของสังคมหรือชุมชนที่อาศัยอยู่
2. สมาธิใช้ประกอบการทำงานทั้งหลายที่จะพึงทำ ตั้งต้นด้วยการเรียน การเล่นกีฬา การอ่าน การเขียน การฟัง สามารถมองเห็นสภาพชีวิตตามความเป็นจริงได้
3. ใช้สมาธิในการฝึกปฏิบัติจิตให้บรรลुरुธรรมะขั้นสูงยิ่งๆ ขึ้นไปจนถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิตคือพระนิพพาน

ลักษณะของจิตที่มีสมาธิ

จิตที่มีสมาธิหรือมีคุณภาพดีมีสมรรถภาพสูง มีลักษณะดังนี้

1. แข็งแรง มีพลังมาก เปรียบเสมือนกระแสน้ำที่ถูกควบคุมให้ไหลพุ่งไปในทิศทางเดียว

ย่อมมีกำลังแรงกว่าน้ำที่ถูกปล่อยให้ไหลพร่ากระจายออกไป

2. ราบเรียบ สงบซึ่ง เหมือนสระหรือบึงน้ำใหญ่ที่มีน้ำนิ่งไม่มีลมพัดต้อง ไม่มีสิ่งรบกวนให้กระเพื่อมไหว
3. ไส กระจ่าง มองเห็นอะไรๆ ได้ชัด เหมือนน้ำสงบนิ่ง ไม่เป็นริ้วคลื่น และฝุ่นละอองที่มีก็ตกตะกอนกันหมด
4. นุ่มนวลควรแก่งาน หรือเหมาะสมแก่การใช้งาน เพราะไม่เครียด ไม่กระด้าง ไม่วุ่น ไม่ขุ่นมัวไม่สับสน ไม่กระวนกระวาย

ระดับของสมาธิ

สุจิตรา อ่อนค้อม (2544) อธิบายว่าสมาธิมี 3 ระดับ คือ

1. ขณิกสมาธิ สมาธิชั่วขณะ เป็นสมาธิขั้นต้น ซึ่งคนทั่วไปอาจใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่การทำงานในชีวิตประจำวันให้ได้ผลดี และจะใช้เป็นจุดตั้งต้นในการเจริญวิปัสสนาก็ได้

2. อุปจารสมาธิ สมาธิเฉียดๆ หรือสมาธิจวนจะแน่วแน่ เป็นสมาธิขั้นระงับนิรนิวรณ์ได้ก่อนที่จะเข้าสู่ภาวะแห่งฌาน หรือสมาธิในบุพภาคแห่งอัปปนาสมาธิ

3. อัปปนาสมาธิ สมาธิแน่วแน่ หรือสมาธิที่แนบสนิทเป็นสมาธิระดับสูง ซึ่งมีในฌานทั้งหลาย ดังนั้นเมื่อร่างกายจำเป็นต้องอาศัยการฝึกหัดหรือการออกกำลังกาย เพื่อช่วยให้ร่างกายแข็งแรง จิตหรือใจ ก็จำเป็นต้องอาศัยการฝึกหัด เพื่อให้สภาพจิตใจมีความแข็งแรงทนทานต่อสภาพอารมณ์หรือสิ่งแวดล้อมที่ผันแปรทั้งสภาพความสุขหรือความทุกข์ที่มีการแปรเปลี่ยนไม่คงที่ ทำให้จิตใจมีสภาพทรงตัวไม่หวั่นไหวง่าย ไม่เศร้าโศกเสียใจหรือดีใจมากเกินไปจนทำอะไรไม่ถูก การมีสมาธิจึงมีส่วนช่วยในการพัฒนาการเรียนรู้ของมนุษย์ เพราะการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์หมายถึงกระบวนการที่ผัสสะทั้งหกของมนุษย์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เกิดการเรียนรู้ (รู้สีก, หมายรู้, รู้คิด, รู้แจ้ง) และมีการกระทำโต้ตอบ ฝึกฝนอบรมตนเองหรือโดยกัลยาณมิตร จนประจักษ์ผล เกิดคุณภาวะ (ความรู้และความดี) สมรรถภาวะ (ความสามารถ) สุขภาวะ (ความผาสุก พอเหมาะพอควร) และอิสราภาวะ (พ้นจากทุกข์และความเป็นทาส) (สุนทรวิวัฒน์, 2542) แสดงว่าการเรียนรู้ที่ได้ผลเกิดจากการที่ผู้สอน รู้จักผู้เรียนแต่ละคนทั้งทางด้านบุคลิกลักษณะนิสัย อุปนิสัย ความรู้สึกนึกคิด ความถนัด และผู้สอนต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนให้เต็มตามความสามารถหรือตามศักยภาพของเขา

หลักการของการฝึกสมาธิ

พระศรีวิสุทธิกวี (2527) กล่าวว่า การฝึกจิตให้มีคุณภาพสูง มีคุณธรรม จริยธรรมก็คือการฝึกสมาธินั่นเอง

สุจิตรา อ่อนค้อม (2544) กล่าวว่า การฝึกสมาธิก็คือการใช้อารมณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาเป็นเครื่องฝึกหัดให้จิตกำหนดเพื่อให้จิตอยู่ในความควบคุม สามารถจับอยู่กับอารมณ์อันนั้นอันเดียวได้ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เลื่อนลอยไปหาอารมณ์อื่น

การเรียนรู้จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญจำเป็นประการหนึ่งสำหรับการได้ระดับวิวัฒนาการ ไชย ฌ พล (2539) ได้กล่าวถึงระดับของการเรียนรู้ในศาสนาพุทธ พระพุทธเจ้าแบ่งไว้เป็น 3 ระดับ คือ

1) การเรียนรู้ด้วยระบบประสาททั้งห้า เป็นการรับข้อมูลหรือความรู้จากภายนอกมาไว้ในความทรงจำ ผ่านมาทางระบบประสาททั้งห้า

2) การเรียนรู้ด้วยความคิด เป็นการนำข้อมูลดิบจากการเรียนรู้ด้วยระบบประสาททั้งห้ามาพิจารณา กรอง จัดระบบ และเลือกเฟ้นสาระประโยชน์ เพื่อการตัดสินใจและนำไปปฏิบัติ

3) การเรียนรู้ด้วยสมาธิจิต จิตที่เป็นสมาธิจะรู้ทุกอย่างตามความเป็นจริง ปรากฏเป็นปัญญาญาณ ปัญญาคือรู้ชัด ญาณคือเห็นชัด รู้ชัด

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงควรนำเรื่องเกี่ยวกับสมาธิ ไปใช้ในรูปแบบการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

งานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

มุกข์คา ผดุงยาม (2539) ได้ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาความสามารถในการวินิจฉัยทางพยาบาลที่เน้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักศึกษาพยาบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการวินิจฉัยการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลก่อนและหลังการสอนด้วยรูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาความสามารถในการวินิจฉัยการพยาบาลที่เน้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และเปรียบเทียบความสามารถในการวินิจฉัยการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลในกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม ซึ่งได้รับการสอนโดยวิธีปกติ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 3 วิทยาลัยพยาบาลพระราชชนนี สวรรค์ประชารักษ์ จำนวน 38 คน ซึ่งจัดเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 19 คน ด้วยการสุ่มแบบแบ่งชั้น กลุ่มทดลองได้รับการสอนตามรูปแบบการสอนที่สร้างขึ้น ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการสอน 3 ขั้นตอนคือ ขั้นเสนอสถานการณ์ปัญหา ขั้นฝึกการคิด และขั้นเสนอและประเมินผลการคิด เครื่องมือที่ใช้วิจัย ได้แก่ แผนการสอนตามรูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาความสามารถในการวินิจฉัยการพยาบาลที่เน้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และแบบทดสอบอัตนัยประยุกต์วัดความสามารถในการวินิจฉัยการพยาบาล สุขภาพจิตและจิตเวช ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและตรวจสอบคุณภาพแล้ว สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือสถิติทดสอบที และวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง ผลการศึกษาในครั้งนี้สรุปได้ว่า

1. ความสามารถในการวินิจฉัยการพยาบาลในแต่ละขั้นตอน คือ ความสามารถในการจับประเด็นปัญหา การเลือกรับข้อมูลพื้นฐาน การตีความหมายข้อมูล การสรุปประเด็นปัญหาและการกำหนดข้อวินิจฉัยการพยาบาล และความทุกขั้นตอนของกระบวนการวินิจฉัยการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลในกลุ่มทดลองภายหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ความสามารถในการวินิจฉัยการพยาบาลในแต่ละขั้นตอน และรวมทุกขั้นตอนของนักศึกษาพยาบาลภายหลังการทดลอง ในกลุ่มทดลองสูงกว่านักศึกษาพยาบาลในกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความสามารถในการวินิจฉัยการพยาบาลขั้นการจับประเด็นปัญหาและขั้นการตีความหมายข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์กับวิธีการสอน แต่มีความสัมพันธ์กับคะแนนเฉลี่ยสะสมของนักศึกษาพยาบาลในขณะที่ความสามารถในขั้นการเลือกรับข้อมูลพื้นฐานและขั้นการสรุปประเด็นปัญหามีความสัมพันธ์กับวิธีการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับวิธีการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับคะแนนเฉลี่ยสะสมของนักศึกษาพยาบาล ส่วนความสามารถในขั้นการกำหนดข้อวินิจฉัยการพยาบาล ไม่มีความสัมพันธ์กับวิธีการสอนและคะแนนเฉลี่ยสะสมกับนักศึกษาพยาบาล

ศรีเกียรติ อนันต์สวัสดิ์ (2540) ได้ทำการพัฒนารูปแบบการสอนบูรณาการเพื่อส่งเสริมจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาลในวิทยาลัยพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข พัฒนารูปแบบการสอนบูรณาการเพื่อส่งเสริมจริยธรรม ในการทดลองต้องการเปรียบเทียบความตั้งใจกระทำพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ศึกษาพฤติกรรมจริยธรรมและการตัดสินใจเชิงจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 2 จำนวน 60 คน สุ่มตัวอย่างแบบง่ายและจับกลุ่มตัวอย่างที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับเดียวกันในกลุ่มทดลอง 30 คน กลุ่มควบคุม 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบวัดความตั้งใจกระทำพฤติกรรมจริยธรรม ซึ่งวัดความตั้งใจกระทำพฤติกรรมจริยธรรม ซึ่งวัด 3 ครั้ง ก่อนการทดลอง หลังสอนภาคทฤษฎี และหลังสอนภาคปฏิบัติ แบบสังเกตพฤติกรรมจริยธรรม ซึ่งได้รับการตรวจหาความตรงและความเที่ยงแล้ว และการบันทึกพฤติกรรมจริยธรรมและการตัดสินใจเชิงจริยธรรม ส่วนวิธีการสอนที่ใช้ ได้แก่ การกระจำคำนิยาม การสืบสอบทางจริยธรรม การประชุมปรึกษาทางคลินิก และการเสนอกรณีศึกษา ซึ่งบูรณาการวิธีสอนทุกวิธีในการสอนวิชาสุขภาพจิตและการพยาบาลจิตเวช โดยยึดหลัก

จริยธรรมในการปฏิบัติกรพยาบาล ในการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ผลการวิจัยสรุปได้ ว่า ด้านการสอนภาคทฤษฎี พบว่าจะแนนเฉลี่ยความตั้งใจกระทำพฤติกรรมจริยธรรมภายหลังสอน ของนักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านการสอน ภาคปฏิบัติ พบว่าจะแนนเฉลี่ยความตั้งใจกระทำพฤติกรรมจริยธรรมภายหลังสอนของนักศึกษา กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คะแนนเฉลี่ยควร ตั้งใจกระทำพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษากลุ่มทดลอง ก่อนการสอนและหลังการสอนทฤษฎี ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่คะแนนเฉลี่ยความตั้งใจกระทำพฤติกรรมจริยธรรมก่อน การสอนภาคปฏิบัติ และหลังการสอนภาคปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนกลุ่มควบคุมความตั้งใจกระทำพฤติกรรมจริยธรรม ก่อนการทดลองและหลังการทดลองไม่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษากลุ่มทดลองและ กลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนักศึกษากลุ่มทดลองมีความสามารถในการตัดสินใจเชิงจริยธรรมดีกว่ากลุ่มควบคุม

ปราณี ศิวพรพิทักษ์ (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน คณิตศาสตร์ตามทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนเพื่อพัฒนาพฤติกรรมสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน คณิตศาสตร์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนด้วยสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน คณิตศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 2) เพื่อพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนสำหรับพัฒนาพฤติกรรมสัมฤทธิ์ผล ทางการเรียนคณิตศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนด้วยสัมฤทธิ์ทางการเรียน คณิตศาสตร์ และ 3) เพื่อตรวจสอบผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนคณิตศาสตร์ เรียงตามน้ำหนักความสำคัญ ได้แก่ การรับรู้การควบคุมพฤติกรรม การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงและเจตคติต่อการกระทำพฤติกรรม รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นเป็นแผนแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ การควบคุม พฤติกรรม การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง และเจตคติต่อการกระทำพฤติกรรม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ พัฒนาพฤติกรรมสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนคณิตศาสตร์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของ นักเรียนทั้งด้านพุทธิพิสัยและจิตพิสัย เมื่อนำรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ พบว่ากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมสัมฤทธิ์ผลด้านการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ในห้องเรียนสูงกว่ากลุ่ม ควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์เชิงเจตคติต่อ พฤติกรรมสัมฤทธิ์ผล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ รวมทั้งทางด้านการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ใน ห้องเรียน ด้านการทบทวนวิชาคณิตศาสตร์ และด้านการทำกรบ้านวิชาคณิตศาสตร์ กลุ่มทดลองมี ผลสัมฤทธิ์ทางการ

เรียนวิชาคณิตศาสตร์ด้านพุทธพิสัยสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตาม ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ด้านพุทธพิสัยสูงขึ้นกว่าเดิม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

วิระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา (2538) ได้ศึกษาผลของการฝึกอาสนะและสมาธิ ตามแนวคิด นีโอฮิวแมนนิส ต่อการเพิ่มความเห็นคุณค่าในตนเอง ของสตรีในสถานสงเคราะห์หญิงบ้านเกร็ดกระการ โดยใช้การวิจัยกึ่งทดลอง มีกลุ่มตัวอย่างเป็นสตรีในสถานสงเคราะห์หญิงบ้านเกร็ดกระการที่ได้รับการสงเคราะห์ ในปี 2538 ที่อาสาสมัครอายุระหว่าง 16-30 ปี จำนวน 16 คน โดยสุ่มแบบเจาะจง และจับคู่เหมือน โดยยึดคะแนนความเห็นคุณค่าในตนเองที่ทดสอบก่อนการทดลอง เป็นกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม กลุ่มละ 8 คน กลุ่มทดลองเข้าร่วมฝึกอาสนะและสมาธิตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส เป็นเวลา 30 วัน วันละ 2 ชั่วโมง รวมเป็นเวลา 60 ชั่วโมง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความเห็นคุณค่าในตนเอง และ ค่าเฉลี่ยคะแนนการประมาณค่าความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ด้วยวิธีการทดสอบค่าที ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำข้อมูลมาตีความ แยกแยะและสรุปผลได้ว่า พฤติกรรมและสภาพอารมณ์ที่กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมตอบมาสอดคล้องกับความเห็นคุณค่าในตนเองสูงหรือต่ำ ผลการวิจัยพบว่าสตรีที่ผ่านการฝึกอาสนะและสมาธิ ตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส จะมีความเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าสตรีที่ไม่ได้ฝึกอาสนะและสมาธิ ตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส

ในปีต่อมา (2541) เก่งนภา วัชรคุปต์ วิจัยศึกษาเกี่ยวกับโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสถานปฏิบัติธรรมเสถียรธรรมสถาน โดยการศึกษาโครงการของกิจกรรมสร้างโลกโดยผ่านเด็ก 3 โครงการด้วยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เปรียบเทียบภายใต้หลักการบริหารโครงการศึกษานอกโรงเรียนผลการวิจัยพบว่าโครงการของกิจกรรมสร้างโลกโดยผ่านเด็ก 3 โครงการ มีหลักสำคัญในการดำเนินงานอยู่ 4 ประการ ดังนี้ 1) การใช้หลักอานาปานสติภาวนาเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวัน 2) การใช้ธรรมชาติเป็นหลักสำคัญในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ 3) การเน้นหลักความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคลในครอบครัว 4) การเน้นหลักการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้มีประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมส่วนรวม

สรุป จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า

รูปแบบการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคม การปฏิบัติจริยธรรม การคิดอย่างมีเหตุผล การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ พฤติกรรมจริยธรรมและการตัดสินใจเชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม

มีการพัฒนาให้เห็นการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน ถ้าผู้สอนมีลักษณะพฤติกรรมในทางบวก มีความสัมพันธ์กับผู้เรียนเป็นอย่างดี พุดด้วยเหตุผล มีความยุติธรรม และมีการผสมผสานสอดคล้อง สมาธิหรือบูรณาการเข้าไปในการเรียนการสอน มีการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือที่ทำให้ผู้เรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น นอกจากนี้พฤติกรรมในด้านอื่นๆ เช่นความมีวินัย บุคลิกภาพ ประชาธิปไตย ความมีมนุษยสัมพันธ์ หลังการทดลองจะสูงกว่าก่อนการทดลอง และรูปแบบการเรียน การสอนที่มีการพัฒนาขึ้นและนำไปค้นคว้าทำวิจัย ส่วนใหญ่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและจริยธรรม สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ในการวิจัยที่ผ่านมา รูปแบบการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคม การปฏิบัติจริยธรรม การคิดอย่างมีเหตุผล การคิดอย่างมีวิจารณญาณ พฤติกรรมจริยธรรมและการ ตัดสินใจเชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม มีการพัฒนาให้เห็นการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน ถ้า ผู้สอนมีลักษณะพฤติกรรมในทางบวก มีความสัมพันธ์กับผู้เรียนเป็นอย่างดี พุดด้วยเหตุผล มีความ ยุติธรรม มีการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือที่ทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น นอกจากนี้ พฤติกรรมในด้านอื่นๆ เช่น ความมีวินัย บุคลิกภาพ ประชาธิปไตยความมีมนุษยสัมพันธ์ หลังการทดลองจะสูงกว่าก่อนการทดลอง และรูปแบบการเรียนการสอนที่มีการพัฒนาขึ้นและนำไป ค้นคว้าทำวิจัย ส่วนใหญ่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและจริยธรรมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำสมาธิมาเป็นส่วนหนึ่ง ในพัฒนารูปแบบการเรียน การสอนพลศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

ในองค์ประกอบของจริยธรรม (Moral Elements) จากการสังเกต จริยธรรมที่เป็นเครื่อง กำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิต เป็นแนวทางให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย จะประกอบด้วย องค์ประกอบดังนี้ คือ ระเบียบวินัย (Discipline) และสังคม (Society) ถ้ามีการหย่อนระเบียบวินัย ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคล ถ้ามีการรวมกลุ่มกันประกอบ กิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผนถูกต้อง ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอัน เป็นความมีระเบียบเรียบร้อยและศีลธรรมของผู้เรียนหรือประชาชน ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเกี่ยวกับ สัญญาการเรียนดังต่อไปนี้

ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการกำกับควบคุมตนเอง โดยใช้ สัญญาการเรียน (Learning Contract) การกำกับควบคุมตนเอง ถือเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับคนทุกวัย จากการศึกษาเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการเรื่องการรักษาระเบียบวินัยในตนเองของผู้เรียน พบว่าสัญญาการเรียนเป็นสิ่งที่สนใจ มาก เพราะถ้าผู้เรียนมีการรักษาสัญญา และทำตามได้จะเกิดผลดีต่อการเรียนการสอนมาก ความ เป็นมาของสัญญาการเรียนมีดังนี้ คือ การสอนโดยใช้สัญญาการเรียนเริ่มจากโครงการสอนประสม Dalton Plan ที่นำมาใช้ในโรงเรียนหลายโรงเรียนในเมือง Dalton มลรัฐแมสซาชูเซต

ในปี ค.ศ 1920 วิธีการสอนแบบนี้จะใช้บัตรงาน และมีการประชุมปรึกษาหารือกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนต้องทำสัญญาตารางการทำงานของตนต่อมาได้มีการนำสัญญาการเรียนมาใช้อย่างมีระบบมากขึ้น กลุ่มโรงเรียนทั้งหมดในเมือง Duluth ได้ใช้วิธีการสอนนี้โดยให้ครอบครัวของเด็กแต่ละคนตัดสินใจว่า เด็กควรเรียนอะไรในโรงเรียนมีการจัดทำหลักสูตรขึ้นมีการประชุมผู้เรียนและผู้ปกครองเพื่อสามารถเลือกสัญญาการเรียน ซึ่งเขาสามารถประสบความสำเร็จไปสู่จุดหมายปลายทางในช่วงเวลาที่กำหนด

ในช่วง ค.ศ. 1975 การเรียนแบบสัญญาการเรียนเป็นที่แพร่หลายและพัฒนาขึ้นโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนำวิธีการเรียนแบบนี้มาใช้ในการสอนเด็กเป็นรายบุคคล และนำไปใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงทักษะการเรียนสาขาต่างๆ ต่อเมื่อปรัชญาทางการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไป สัญญาการเรียนได้ถูกออกแบบใหม่เพื่อให้สามารถใช้เป็นกลวิธีในการสอน นั่นคือ เป็นการสอนที่สามารถสนองตอบความแตกต่างระหว่างบุคคลที่ดีมากวิธีหนึ่ง

9. การกำกับควบคุมตนเองด้วยสัญญาการเรียน

สัญญาการเรียนเป็นแนวคิดการจัดการชั้นเรียนที่เน้นการป้องกันมุ่งไปยังพฤติกรรมละเมิดวินัยของผู้เรียน ด้วยการใช้กฎ กติกา ที่ชัดเจน มีการตรวจติดตามพฤติกรรม มีการคาดการณ์ล่วงหน้าได้ถึงพฤติกรรมที่เป็นปัญหา มีการตอบสนองพฤติกรรมเหล่านั้นอย่างเหมาะสมและทันท่วงที หรือเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้น่าสนใจ ให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมมากๆ ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วินัยแห่งตน สามารถควบคุมตนเองได้ และมีวินัยสังคม รู้ว่าควรปฏิบัติอย่างไรในสถานะที่อยู่ในสังคมและทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้ตามเป้าหมาย (Kounin อ้างถึงใน กุญชรี คำชาย, 2544; Devries, 1992; Burden, 1995); กุญชรี คำชาย, 2544)

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้สัญญาการเรียน สามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มตามความหมาย ได้ดังนี้

1. กลุ่มที่ให้ความหมายของสัญญาการเรียนว่าเป็นข้อตกลงระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการจะเรียน วิธีการเรียนที่ดีที่สุดสำหรับเรื่องนั้น รวมทั้งเวลาที่จะใช้ในการเรียนอย่างเหมาะสมกับความสนใจ Murray (1974); Day (1988) และ Einer (1970) (อ้างถึงใน พนอ ปานชา, 2539; ทิพวัลย์ คำคง, 2533)
2. กลุ่มที่ให้ความหมายของสัญญาการเรียน ว่าเป็นสิ่งที่ผู้เรียน และผู้สอนร่วมกันเขียนขึ้นมาโดยเจาะจงว่าผู้เรียนต้องการจะเรียนอะไร อย่างไรในระยะเวลาเท่าใด ผู้เรียนจะปฏิบัติกิจกรรมการเรียนอย่างอิสระให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยผู้สอนจะเป็นผู้ให้คำปรึกษา ผู้อำนวยการ ความสะดวกและเตรียมแหล่งวิชาการ (พนอ ปานชา, 2539; สุนีย์ นัยจรัญ, 2539)

3. กลุ่มที่ให้ความหมายของสัญญาการเรียนว่า เป็นแผนหรือวิธีการในการเรียน หรือชุดรายการกิจกรรมการเรียน (Activities) และภาระงาน (Tasks) ที่ผู้สอนและผู้เรียนหรือกลุ่มของผู้เรียนทำความเข้าใจกันขึ้นมาด้วยความเต็มใจ ซึ่งแผนนี้บรรจุจำนวนงานที่จะทำให้เสร็จสมบูรณ์ในจำนวนเวลาที่ระบุไว้ เกณฑ์ในการประเมินผล รวมทั้งระบุวัสดุอุปกรณ์ เอกสารต่างๆ หรือโครงการต่างๆ ที่จะต้องใช้เรียนไว้ด้วย ซึ่งผู้เรียนจะได้รับเกรดตามที่ได้กำหนดไว้ หากงานที่ได้รับมอบหมายยังไม่เป็นที่ น่าพอใจ ผู้เรียนยินดีจะทำซ้ำหรือทำใหม่อีก(สุนันท์ สังข์อ่อน, 2526; สุปราณี ศรีใสคำ, 2531; วิชัย เกษกุล, 2542)

หลักการและเหตุผลในการใช้สัญญาการเรียน

Dunn and Dunn (1978) (อ้างถึงใน พนอ ปานชา 2539) ได้กล่าวถึงการใช้สัญญาการเรียนในการเรียนการสอน โดยยึดหลัก 5 ประการ คือ

1. ผู้เรียนมีระดับความสามารถทางการเรียนต่างกัน (Varied Academic Level) โดยพบว่าผู้สอน จะเป็นผู้ให้เนื้อหาสาระแก่ผู้เรียนจำนวนมากซึ่งมีความสามารถที่ต่างกัน คือเรียนช้า เรียนเร็ว และเรียนปานกลาง ดังนั้น สัญญาการเรียน จะถูกนำมาใช้เพื่อที่จะให้เด็กสามารถแยกระดับความสามารถทางการเรียนให้เหมาะสมกับตนเอง

2. ก้าวไปตามความสามารถของตนเอง (Self-pacing) สัญญาการเรียน จะช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนไปตามความแตกต่างระหว่างบุคคล และจะเรียนช้าหรือเร็วตามที่เขาสามารถโดยไม่ลำบากใจ

3. มีอิสระทางการเรียน (Independent) การใช้สัญญาการเรียน ผู้เรียนจะเป็นผู้รับผิดชอบในการเรียนด้วยตนเองตามความสนใจ และความต้องการโดยให้เลือกแหล่งเรียน เลือกกิจกรรมและสื่อการสอนหลายๆ รูปแบบ ซึ่งองค์ประกอบในการเลือกจะต้องอยู่ในขอบเขตที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันพิจารณาทำให้เขาเรียนด้วยความสามารถของตนเอง เกิดความภาคภูมิใจในความสำเร็จและใช้ประโยชน์จากผู้สอนด้วยการเป็นผู้ชี้แนะมากกว่าเป็นผู้ให้ความรู้

4. ลดความคับข้องใจและความวิตกกังวล (Reduced Frustration and Anxiety) ในชั้นเรียนทั่วไป เด็กทุกคนเรียนตามหลักสูตรในช่วงเวลาที่กำหนด ในขีดความสนใจและระเบียบวินัยที่เหมือนกัน รวมทั้งได้รับระดับคะแนนด้วยการเปรียบเทียบกับเด็กอื่น ซึ่งจะสร้างความกดดันและความเครียดให้แก่ผู้เรียน

5. ความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน (Capitalizing on Individual Students Interest) ในสัญญาการเรียน ผู้สอนยอมรับหลักการความแตกต่างระหว่างบุคคล กำหนดความสนใจและความสามารถ ตารางการทำงานให้ผู้เรียนเลือกเรียนในลักษณะที่ส่งเสริมให้ฝึกปฏิบัติ และตรงกับความสนใจตามศักยภาพของผู้เรียนให้มากที่สุด

Wilson and Gambrell (อ้างถึงในสุนีย์ นัยจรัญ 2539) ได้กล่าวถึงหลักการของสัญญาการเรียนว่า ผู้เรียนเรียนด้วยความตั้งใจจริงและมีประสิทธิภาพมากขึ้น รู้ว่าอะไรคือสิ่งที่เรียนจะเรียนอย่างไรตามที่ผู้สอนและผู้เรียนตกลงร่วมกันทั้งสองฝ่าย กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบในการเรียนและรู้จักเลือกตัดสินใจด้วยตนเอง

สรุปได้ว่า การใช้สัญญาการเรียน ผู้เรียนจะเป็นผู้รับผิดชอบในการเรียนด้วยตนเองตามความสนใจ และความต้องการ โดยให้เลือกแหล่งเรียน เลือกกิจกรรมและสื่อการสอนหลายๆ รูปแบบ ซึ่งองค์ประกอบในการเลือกจะต้องอยู่ในขอบเขตที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันพิจารณาทำให้เขาเรียนด้วยความสามารถของตนเอง เกิดความภาคภูมิใจในความสำเร็จ และผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่สามารถปรับและยืดหยุ่นได้ตามความต้องการของผู้เรียนและตามสภาพเหตุการณ์ในเวลาที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้สัญญาการเรียน

Riegle (1978); Quinto and McKenna (1977) อ้างถึงใน วิชัย เกษกุล (2542) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์หรือเหตุผลในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สัญญาการเรียนดังต่อไปนี้

1. ทำให้ผู้เรียนกระตือรือร้น ในเรื่องของวัตถุประสงค์การเรียน
2. ปรับการเรียนการสอนให้เข้ากับความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน ทั้งในด้านเนื้อหาและเวลา
3. เป็นไปตามเอกัตภาพ และแสดงให้เห็นถึงลักษณะการทำงานเป็นรายบุคคลหรือผู้เรียนได้ช่วยตนเอง ทำงานด้วยตนเอง รับผิดชอบในการงานและอนาคตของตนเอง ภาคภูมิใจ ในความสำเร็จของตนเอง
4. มีความร่วมมือกันหรือการเจรจาระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ทำให้ผู้สอนเอาใจใส่และสอนผู้เรียนเป็นรายบุคคลได้ และสะดวกต่อการวินิจฉัยโดยผู้เรียนและผู้สอน
5. ขจัดปัญหาการสอบไม่ผ่าน ผู้เรียนได้วัดผลด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนได้ทราบถึงระดับความสำเร็จของตนเอง
6. ช่วยในการพิจารณาว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าอย่างไร

ส่วนประกอบของสัญญาการเรียน

สัญญาการเรียนมีส่วนประกอบที่สำคัญ 4 ส่วนคือ จุดประสงค์ กิจกรรมการเรียน แหล่งเรียนและหลักฐานการเรียนรู้และการประเมินผลการเรียน ดังจะกล่าวถึงแต่ละส่วนตามลำดับ

1. จุดประสงค์ คือ ความมุ่งหวังที่ต้องการจะได้จากการเรียนหรือศึกษาหรือทำโครงการ

เรื่องนั้นๆ จุดประสงค์ที่ระบุไว้อย่างชัดเจนจะเป็นรากฐานที่ดีของส่วนประกอบอื่นๆ กิจกรรมการเรียน คือกิจกรรมต่างๆที่ผู้เรียนวางแผนไว้ว่าจะกระทำ เพื่อที่จะให้สามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ ตัวอย่างของแหล่งเรียน ได้แก่ ฐานการเรียนหรือศูนย์การเรียน ตำรา วารสาร รายงานการวิจัย บทเรียน โปรแกรม บทเรียน โมดูล ศูนย์ การเรียน สไลด์ ฟิล์มสตริป ภาพยนตร์ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ หุ่นจำลอง ผลงานศิลปะ วัตถุหรือ สิ่งมีชีวิต ผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น หลักฐานการเรียนรู้และการประเมินผล การเรียนในชั้นเรียนที่มีผู้สอนเป็นคนสอนนั้นจะปรากฏเห็นชัดว่าผู้เรียนได้ทำกิจกรรมการเรียน เช่น ฟังการบรรยาย ตอบคำถาม อภิปราย ทดลอง ฝึกปฏิบัติ ฯลฯ จึงสันนิษฐานว่าจะมีการเรียนรู้เกิดขึ้น และได้ทำการตรวจสอบ ข้อสันนิษฐานนั้น โดยจบบางเรื่อง หรือสองสามเรื่อง เป็นต้น ส่วนการเรียนตามกระบวนการของสัญญาการเรียนนั้น ผู้เรียนทำกิจกรรมการเรียนตามที่ได้กำหนดไว้ทุกประการ หรืออาจมีการยืดหยุ่นไปบ้าง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วผู้สอนจะไม่เห็นกิจกรรมการเรียน(เช่นผู้เรียน ไปค้นคว้า อ่านตำราวารสารที่ห้องสมุด สอบถามผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น) ข้อสำคัญก็คือขอให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อตรวจสอบผลดังกล่าวจึงจำเป็นต้องแสดงหลักฐานการเรียนรู้อยู่ โดยระบุว่าแสดงหลักฐานอะไร และ/หรือ ใช้วิธีการใด เมื่อใด และใครเป็นผู้ประเมิน ตัวอย่างหลักฐานการเรียนรู้อาจได้แก่ รายงานที่เป็นข้อเขียน(อาจสรุป อภิปราย เรียบเรียงหรือทั้ง 3 อย่างประกอบกัน) รายงานปากเปล่าในชั้นเรียนหรือต่อ ผู้สอน โครงการ ผลการวิจัย ตัวอย่างของการใช้ความรู้ในการแก้ปัญหา การปฏิบัติให้ดู ผลการสอบต่างๆ เป็นต้น การใช้เครื่องมือและ/หรือ เทคนิคต่างๆ เช่น สอบปฏิบัติ สอบข้อเขียนเมื่อเรียนจบหลักสูตรในสัญญาการเรียน นอกจากนี้จะมีส่วนสำคัญ 4 ส่วนดังกล่าวแล้ว ยังจะต้องมีชื่อผู้เรียน หัวข้อเรื่องหรือวิชา และส่วนที่เป็นลายเซ็นของผู้เรียนและผู้สอน

2. ลักษณะสำคัญของสัญญาการเรียน สัญญาการเรียนมีลักษณะที่สำคัญ ได้แก่

2.1 เป็นสัญญาที่ผ่านการเจรจาและตกลงร่วม ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ทั้งผู้สอนและผู้เรียนได้ผูกมัดในการทำงานตามสัญญาการเรียนนั้น ผู้เรียนได้ผูกมัดในการทำให้เสร็จตามสัญญา และผู้สอนได้ผูกมัดในการให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวก

2.2 เนื่องจากจะต้องเจรจาทกลงเป็นรายๆ ไป หรือเป็นกลุ่ม ดังนั้นสัญญาการเรียนจึงแตกต่างกัน

2.3 สามารถที่จะเจรจาทกลงกันใหม่ได้ถ้าสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่และความต้องการเดิมนั้นหรือถ้าผู้เรียนเกิดความต้องการใหม่ก็อาจเปลี่ยนไปทำสัญญาการเรียนใหม่ได้

3. วิธีการทำสัญญาการเรียน

3.1. ขั้นเตรียม ขั้นแรกสุดของการเรียนโดยใช้สัญญาการเรียนก็คือ การให้ข้อสนเทศ(Information)เกี่ยวกับวิชาและการสร้างความคุ้นเคยกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน สำหรับการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิชานั้น อาจใช้วิธีการบรรยายและอภิปรายหรือวิธีอื่นให้ผู้เรียน

ทราบและเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของวิชา หัวข้อเนื้อหาต่างๆ ที่จะศึกษา เป้าประสงค์และ/หรือ จุดประสงค์ ส่วนที่เป็นแกนสำคัญ ส่วนที่สามารถเลือกเรียนได้ เป็นต้น ผู้สอนควรทราบทักษะและความสามารถของผู้เรียนทั้งนี้อาจโดยใช้วิธีการทดสอบก่อนเรียน(Prestest) ศึกษาผลการสอบที่ผ่าน มาศึกษาระเบียบสนทนา หรืออาจใช้วิธีสังเกต สอบถาม หรือวิธีอื่นๆ เพื่อประกอบพิจารณาในการทำ สัญญาการเรียน

3.2. ขั้นร่างสัญญา หลังจากที่คุณเรียนและผู้สอนมีความคุ้นเคยกัน ผู้เรียนมีความ เข้าใจอย่างชัดเจน เกี่ยวกับจุดประสงค์ของลักษณะของวิชาแล้ว ขั้นต่อมาผู้เรียนจะร่างข้อความที่ เป็นจุดประสงค์ของ การเรียนของตน กิจกรรมการเรียนที่วางแผนไว้ว่าจะปฏิบัติ แหล่งเรียนที่ตั้งใจ จะใช้ และประเภทของหลักฐานการเรียนและการประเมินการเรียนในการร่างสัญญาผู้เรียนอาจ ปรึกษาผู้สอน ได้ถ้าต้องการ

3.3. ขั้นตกลงสัญญา ในขั้นนี้ควรพิจารณาและดำเนินการไปตามลำดับขั้น ดังนี้ จุดประสงค์การเรียน ผู้สอนอาจถามผู้เรียนว่าในการที่จะศึกษาแต่ละหัวข้อที่เลือกมานั้นต้องการให้ ได้อย่างไร ผู้สอนและผู้เรียนทำการอภิปรายและปรับปรุงจุดประสงค์ การเรียนเพื่อให้ครอบคลุม เนื้อหาวิชาและตรงกับความต้องการของผู้เรียน ในระยะนี้ทั้งสองฝ่ายจะต้องตระหนักถึงจุดแข็งและ จุดอ่อนของผู้เรียน เพื่อที่จะกำหนดจุดประสงค์ได้เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน เนื่องจาก จุดประสงค์การเรียนนี้จะปรากฏหลักฐานสำคัญของขั้นตอนอื่นๆ ต่อไปดังนั้นจึงควรคิดให้รอบคอบ และระบุอย่างชัดเจน

กิจกรรมการเรียนในขั้นนี้ผู้สอนและผู้เรียนจะอภิปรายถึงกิจกรรมการเรียนที่ ผู้เรียนได้ร่างมา ผู้เรียนบางคนอาจมีปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดกิจกรรมการเรียน ผู้สอนจึงควร เตรียมรายการกิจกรรมการเรียนประเภทต่างๆ เพื่อผู้เรียนจะได้เลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับ ความสามารถและความสนใจของเขา ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนประเภทต่างๆ ได้ระบุไว้แล้วในเรื่อง ส่วนประกอบของสัญญาการเรียน ควรมีการกำหนดตารางกิจกรรม ซึ่งนอกจากผู้เรียนจะได้รู้วิธี ประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนกับความสามารถของตน รู้ความคาดหวังเกี่ยวกับ ภาระการเรียนต่อวัน ต่อสัปดาห์และต่อภาคเรียนแล้ว ตารางกิจกรรมยังชี้ถึงว่าเมื่อใดทำกิจกรรม การเรียนอะไร เมื่อใดจะรายงานหรือเสนอหลักฐานการเรียนรู้ เกี่ยวกับการจัดทำตาราง กิจกรรมนี้ ให้ความเห็นว่า ถึงแม้ในระยะแรกผู้เรียนอาจเห็นว่าเป็น สิ่งที่น่าเบื่อเกินไป แต่จะพบผลดีของการ วางแผนกิจกรรมให้ละเอียดดังกล่าวอย่างรวดเร็ว

นอกจากควรมีการกำหนดตารางกิจกรรมแล้ว ควรมีการวางแผนการพบระหว่าง ผู้สอนและผู้เรียนว่าจะพบกันเมื่อใดบ้าง โดยกำหนดวันเวลาและสถานที่ให้ชัดเจน การพบกันแต่ละ ครั้ง จะอยู่ในรูปของการปรึกษาหารือ อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะมี

ส่วนสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้โดยวิธีนี้ได้สำเร็จ กรณีจำเป็นผู้สอนอาจให้การเสริมแรงและในกรณีที่พบปัญหา ก็อาจช่วยให้ผู้เรียนในการพิจารณาว่ามีอะไรที่เป็นจุดบกพร่องและวิธีหลีกเลี่ยงปัญหาที่คล้ายคลึงกันในอนาคต

4. แหล่งเรียน (Resources)

ผู้เรียนและผู้สอนพิจารณาและอภิปรายถึงแหล่งเรียนที่ผู้เรียนได้เสนอนั้นว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เพื่อที่จะช่วยให้สามารถเรียนรู้ได้ตามจุดประสงค์ผู้สอนอาจชี้แนะแหล่งเรียนเพิ่มเติม เช่น ชี้นะตำราหรือวารสารที่เน้นในเรื่องนั้น หรือบุคลากรที่เชี่ยวชาญในด้านนั้น เป็นต้น

5. หลักฐานการเรียนรู้และการวัดประเมินผลการเรียนการสอน

เมื่อผู้เรียนแต่ละคนจัดทำสัญญาการเรียนของตนเองจึงต่างก็มีการออกแบบการประเมินการเรียนแตกต่างกันไป ผู้สอนและผู้เรียนจะร่วมกันพิจารณาและปรับปรุงร่างของสัญญาการเรียนในส่วนนี้ โดยคำนึงถึงมาตรฐานทางวิชาการ การมีพื้นฐานสำหรับการเรียนในวิชาต่างๆ อย่างเพียงพอ การระบุไว้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับหลักฐานที่จะประเมินและวิธีการประเมิน เช่น จะประเมินอะไร เมื่อใด โดยใคร และประเมินอย่างไร หลักฐานการเรียนรู้ หรือผลจากการเรียนโดยวิธีนี้อาจอยู่ในรูปใดรูปหนึ่ง หรือหลายรูปประกอบกันก็ได้ ตัวอย่างของหลักฐานการเรียนรู้ได้ระบุไว้แล้วในเรื่องส่วนประกอบของสัญญาการเรียน ถ้ามีการสอบก่อนเรียน (Pretest) และการสอบหลังเรียน (Posttest) ก็จะเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยให้ทราบถึงความก้าวหน้าในการเรียนได้ จากคะแนนที่เพิ่มขึ้นเมื่อสอบปลายภาค ในการประเมินการเรียนอาจใช้รูปแบบการประเมินเพื่อปรับปรุง (Formative Assessment) โดยใช้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ที่ได้รับจากการวัด หรือใช้การประเมินครึ่งภาคเรียน (Donald, 1976) เสนอว่าวิธีที่จะได้ข้อมูลสะท้อนกลับอย่างแน่นอนได้แก่ การให้เขียนบรรยายหรือรายงานประสบการณ์ โดยระบุถึงความพึงพอใจในวิชาความสัมพันธ์กับการศึกษาวิชาอื่นๆ และการบูรณาการกับสิ่งที่ได้เรียนมาแล้ว

6. การเซ็นสัญญา

หลังจากที่ดำเนินการมาจนเป็นที่พอใจของทั้ง 2 ฝ่ายแล้ว ผู้เรียนนำผลดังกล่าวไปเขียนในแบบฟอร์มสัญญาการเรียนและทั้ง 2 ฝ่ายเซ็นชื่อลงในสัญญาดังกล่าว ถ่ายเอกสารและเก็บไว้

7. ขึ้นทำกิจกรรมการเรียน

หลังจากเซ็นสัญญาการเรียนแล้ว ผู้เรียนจะใช้สัญญาการเรียนนั้นเป็นแนวในกระบวนการเรียน โดยปฏิบัติตามกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้ อย่างไรก็ตามเมื่อพบปัญหาหรือแนวทางที่เหมาะสมกว่าก็อาจดกลงทำสัญญากันใหม่ได้ ในการพบกันแต่ละครั้งตามกำหนดที่ได้วางแผนไว้ในข้อ 3.2 ควรมีบันทึกกิจกรรม(Diary)ว่าได้ทำอะไรไปบ้าง และให้ผู้สอนเซ็นรับทราบโดยอาจใช้แบบฟอร์ม

8. ชั้นประเมินการเรียนการสอน

หลังจากที่ได้กระทำกิจกรรมการเรียนตามสัญญาการเรียนเสร็จแล้วก็จะเป็นการประเมินการเรียนการสอน ตามที่ได้กำหนดไว้ในสัญญานั้น เพื่อเป็นการประกันว่าได้เกิดการเรียนรู้จริง

ข้อดีของการเรียนการสอนโดยใช้สัญญาการเรียน

การเรียนโดยใช้วิธีการของสัญญาการเรียน มีข้อดีทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอนหลายประการ ดังนี้ ข้อดีสำหรับผู้เรียนผู้เรียนมีโอกาสวางแผนการเรียนของตนเอง กำหนดจุดประสงค์ของตนเอง จัดระบบ (Organize) การเรียน และประเมินผลความก้าวหน้าของตนเอง นั่นคือผู้เรียนมีส่วนสำคัญในกระบวนการเรียน มีส่วนรับผิดชอบในการเรียนตนเองมากขึ้นผู้เรียนพัฒนาเจตคติเกี่ยวกับความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเองผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้สิ่งที่ตนสนใจ และมีความหมายต่อตนเองมากขึ้น ถึงแม้ในบางรูปแบบของสัญญาการเรียนจะมีกรอบหรือขอบเขตของวิชานั้น แต่ก็ยังมีโอกาสตามความสนใจในกรอบดังกล่าว ในกระบวนการของสัญญาการเรียน จะมีการตกลง (Negotiation) เกี่ยวกับการเรียนร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ลักษณะดังกล่าวเอื้อต่อการเกิดบรรยากาศที่ดีในการเรียนผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้อย่างอิสระ ตามสัญญาการเรียนของตนเอื้อต่อการค้นพบและสังเคราะห์ความรู้ด้วยตนเองมากขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นความรู้ใหม่ จึงเป็นแนวทางและสิ่งจูงใจในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1. ผู้เรียนคงความสนใจโดยตลอด ถือว่าสัญญาการเรียนเป็นสิ่งที่ “เป็นสมบัติของตน” ข้อดีสำหรับผู้สอน ข้อมูลและประสบการณ์จากสัญญาการเรียนจะช่วยในการปรับปรุงวิชาและกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้

2. เปลี่ยนบทบาทของผู้ป้อนความรู้ให้กับนักเรียนมาเป็นผู้จัด (Organize) โปรแกรมการเรียนที่มีประสิทธิภาพร่วมกับผู้เรียน

3. ข้อมูลและประสบการณ์จากสัญญาการเรียนจะช่วยในการปรับปรุงวิชาและกำหนดมาตรฐานการเรียน

ข้อควรคำนึงในการใช้สัญญาการเรียน

1. ก่อนที่จะใช้กระบวนการของสัญญาการเรียน ผู้สอนควรมีความเชื่อดังนี้ (Williams, 1972) จะต้องมีความไว้วางใจ (Trust) ในตัวผู้เรียน จะต้องยินยอมให้ผู้เรียนมีโอกาสรับผิดชอบการเรียนของเขา จะต้องยินดีที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนในการตัดสินใจ จะต้องยินดีที่จะใช้วิธีสอนแบบอื่นๆ นอกเหนือจากวิธีบรรยาย จะต้องยินดีที่จะมีสิ่งช่วยอื่นๆ จะต้องยินดีที่ผู้เรียนจะใช้แหล่งหรือสื่อการเรียนหลายประเภท จะต้องมีความเชื่อว่าผู้เรียนไว้วางใจในตัวผู้สอน

2. ผู้สอนจะต้องมีความยินดีที่จะช่วยเหลือผู้เรียนอยู่เสมอ

3. ผู้สอนจะต้องใช้เวลาในการวางแผน ให้คำแนะนำแก่ผู้เรียน
4. จะต้องมิแหล่งเรียน (เช่น หนังสือ ตำรา วารสาร ผู้รู้ ฯลฯ) มากกว่าที่คาดหวังจากชั้นเรียนแบบเดิมทักษะการสื่อสารส่วนตัว มีส่วนสำคัญในการช่วยให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จตามจุดประสงค์
5. ควรช่วยให้ผู้เรียนตระหนักในผลประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับจากกระบวนการเรียนด้วยวิธีการนี้ ไม่ใช่คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้สอน
6. สิ่งสำคัญไม่ได้อยู่ที่ตัวสัญญา แต่อยู่ที่กระบวนการในการทำสัญญา การเอื้ออำนวยให้สัมฤทธิ์ผลและความสำเร็จในการเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุปราณี ศรีใสคำ (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านภาษาอังกฤษความรับผิดชอบและความสนใจในการเรียนการอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนโดยใช้สัญญาการเรียนกับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้สัญญาการเรียนกับการสอนตามคู่มือครู มีความเข้าใจในการอ่านภาษาอังกฤษแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

ทิพวัลย์ คำคง (2533) ได้ศึกษาวิเคราะห์การสอนโดยใช้สัญญาการเรียนในด้านพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า นักเรียนที่มีพัฒนาการทางการเรียนมากเป็นนักเรียนที่มีความรับผิดชอบสูง ปฏิบัติงานสม่ำเสมอ มีปฏิสัมพันธ์กับครูดี ส่วนนักเรียนที่มีพัฒนาการทางการเรียนน้อย เป็นนักเรียนที่มีความรับผิดชอบต่ำ มีปฏิสัมพันธ์กับครูน้อย คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของทั้งสองกลุ่ม สูงกว่าร้อยละ 50 ของคะแนนเต็ม และนักเรียนของทั้งสองกลุ่มมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนแบบสัญญาการเรียน

สุนีย์ นัยจรรย์ (2539) ได้ศึกษาผลของการใช้สัญญาการเรียนในศูนย์การเรียนที่มีต่อความรับผิดชอบของเด็กวัยอนุบาล พบว่า นักเรียนที่เรียนโดยการใช้สัญญาการเรียนในศูนย์การเรียนมีความรู้และการปฏิบัติด้านพฤติกรรมความรับผิดชอบสูงเกินกว่ากลุ่มที่เรียนด้วยศูนย์การเรียนปกติ

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (2541) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนด้วยศูนย์การเรียนคอมพิวเตอร์สำหรับเด็กวัยอนุบาล จากการวิจัยพบว่า หลังการทดลองใช้รูปแบบฯ เด็กอนุบาลมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น และมีพฤติกรรมเรียนที่แสดงออกมากที่สุดในการร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น มั่นใจในตนเอง มีการวางแผนล่วงหน้า สนใจจดจ่อกับกิจกรรมที่ใช้สื่อด้วยวิธีแปลกใหม่และมีความภูมิใจในความสำเร็จของตนเอง

Darst and Others (1983) ทำการวิจัยกับนักเรียนที่เรียนวิชา แร็คเกตบอล (Racquetball) โดยใช้สัญญาการเรียน เป็นเวลา 5 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนยอมรับว่าสัญญาการเรียนเป็นแรงผลักดันไปสู่ทักษะการทำงานที่มีประสิทธิภาพตามอัตราการเรียนรู้ของตนเองและมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการศึกษาวิชานี้มากที่สุด ทราบความคาดหวังของตนเองด้วยวิธีการเรียนที่เน้นการเรียนรู้มากกว่าการสอน มีโอกาสทำงานร่วมกับผู้อื่นและเรียนด้วยตนเอง และมีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินจากการเรียน ด้วยสัญญาการเรียน

Kari J.K (1993) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับวิธีการสอนนักเรียนเกศซ์แพทย์โดยใช้สัญญาการเรียน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีการพัฒนาความสนใจอย่างอิสระ มีความรับผิดชอบในการเรียน การควบคุมการเรียน ควบคุมเกรด มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อย่างกระฉับกระเฉงมีแรงจูงใจ มีการปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม มีความไว้วางใจกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอนมากขึ้น รู้จักคัดแปลงการให้สัญญาต่างๆ เช่นการสัญญากับเพื่อนนั้นก็ประสบความสำเร็จ

สรุปได้ว่า สัญญาการเรียนเป็นการทำข้อตกลงที่เป็นลายลักษณ์อักษรร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนในเรื่องของวัตถุประสงค์การเรียนเนื้อหา แหล่งวิทยาการ วิธีการเรียน และเกณฑ์การวัดประเมินผลตามความเหมาะสมกับผู้เรียนซึ่งผู้เรียนจะต้องทำให้เสร็จภายในช่วงเวลาหนึ่ง เป็นแนวคิดการจัดการชั้นเรียนที่เน้นการป้องกันมุ่งไปยัง พฤติกรรมละเมิดวินัยของผู้เรียน ด้วยการมีกฎกติกา ที่ชัดเจน มีการตรวจติดตามพฤติกรรม ช่วยให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้วินัยแห่งตน สามารถควบคุมตนเองได้ และมีวินัยสังคມรู้ว่าควรปฏิบัติอย่างไรในฐานะที่อยู่ในสังคมและทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้ตามเป้าหมาย โดยผู้สอนจะเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำในด้านต่างๆ รวมทั้งเป็นผู้อำนวยความสะดวกและเตรียมแหล่งวิทยาการ ผลของการนำสัญญาการเรียนการสอนไปใช้ พบว่าผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงขึ้น มีความกระฉับกระเฉงในการเรียน มีแรงจูงใจ มีการปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มมีพฤติกรรมความรับผิดชอบสูงขึ้น มีความไว้วางใจกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอนมากขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงนำสัญญาการเรียนการสอนมาใช้เป็นหลักเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักควบคุมตนเองได้และเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอนพลศึกษาศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

แผนภาพที่ 2 แสดงรูปแบบการเรียนการสอนพลศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

